

40ste vergadering

Dinsdag 7 juli 2009

Aanvang 10.00 uur

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 73 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Benedictus, Van den Berg, Biermans, Van Bijsterveld, De Boer, Böhler, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Franken, Goyert, De Graaf, Haubrich-Gooskens, Hendriks, Hermans, Hillen, Ten Hoeve, Hofstra, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Van Kappen, Kneppers-Heijner, Koffeman, Kox, Kuiper, Lagerwerf-Vergunst, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsma, Meulenbelt, Meurs, Noten, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Rehwinkel, Reuten, Rosenthal, Schaap, Schouw, Schuurman, Slager, Slagter-Roukema, Smaling, Strik, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Vliegthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld en Willems,

en de heer Hirsch Ballin, minister van Justitie, mevrouw Cramer, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, mevrouw Dijkema, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en de heer De Jager, staatssecretaris van Financiën.

□

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Telecommunicatiewet en de Wet op de economische delicten in verband met de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie betreffende de bewaring van gegevens die zijn verwerkt in verband met het aanbieden van openbare elektronische communicatiediensten en**

tot wijziging van Richtlijn 2002/58/EG (Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens) (31145), en van:

- de motie-Franken c.s. over de effectiviteit van de opslag van internetverkeersgegevens (31145, letter H);
- de motie-Franken c.s. over overleg met de in Nederland gevestigde ISP's (31145, letter I).

(Zie vergadering van 6 juli 2009.)

De beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Dank voor de behandeling van dit wetsvoorstel op dit moment. Ik realiseer mij natuurlijk dat er veel om te doen is en dat er door deze Kamer, mede naar aanleiding van de expertmeeting, een aantal gezichtspunten naar voren is gebracht waarover zij nog niet is uitgedacht. Uiteraard gaat ook het denken bij ons verder. Ik hoop dat straks, als ik mijn antwoord helemaal heb gegeven, de leden van de Kamer bereid zijn om daarop te reflecteren, zodat bij degenen die dit debat met zorgen zijn ingegaan wellicht de zon wat doorbreekt.

Ik denk dat er alle reden is om nog eens goed te kijken naar bepaalde aspecten van de werking van de richtlijn over de bewaring van telecommunicatiegegevens. Dat is een richtlijn waaraan wij uiteraard gebonden zijn, zoals de heer Franken en anderen gisterenavond terecht opmerkten. Wij kunnen hier niet besluiten dat Nederland bij nader inzien niet gebonden wil zijn aan een richtlijn. Dat vloeit nu eenmaal voort uit de verdragen waaraan wij ons overeenkomstig de Grondwet hebben gebonden. Wij kunnen uiteraard wel goed nadenken over de vormgeving van de implementatie van deze richtlijn.

De **voorzitter**: Voordat ik de heer Kox het woord geeft, verzoek ik alle leden om zo beknopt mogelijk te zijn in alle interrupties, zowel wat betreft de lengte als het aantal, vanwege het tijdschema van vandaag.

De heer **Kox** (SP): Ik hoor de minister zeggen dat wij, hoe je het ook wendt of keert, deze Brusselse regelgeving moeten uitvoeren. Dan zou dit een ceremoniële dans zijn. De regering moet ervoor zorgen dat wij wetgeving implementeren, maar dient daarvoor voorstellen voor te leggen die implementeerbaar zijn volgens het parlement. Ik denk dat deze Kamer behou-

Hirsch Ballin

dens de keuze tussen "ja" en "ja" en ook nog de keuze "nee" heeft. Dat heeft zij in het verleden ook laten zien. Als de implementatiewet niet goed is, is het zelfs onze plicht om nee te zeggen.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb net absoluut niet iets gezegd dat de rest van mijn antwoord overbodig maakte.

De heer **Kox** (SP): Dankzij onze notulisten wordt opgeschreven wat u hebt gezegd. U zei: wij hebben de verplichting om die regelgeving in te voeren. En die hebben wij dus niet. Deze Kamer mag als u naar haar mening niet voldoende werk levert gewoon nee zeggen.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb gezegd – dat zal de heer Kox met mij eens moeten zijn – dat Nederland is gehouden om de richtlijn te implementeren. Ik heb daaraan toegevoegd dat wij uiteraard de vraag moeten beantwoorden of dit wetsvoorstel op een goede manier – dat is ter beoordeling van de regering en de Staten-Generaal – de richtlijn implementeert. De verplichting om te implementeren rust echter op de Staat der Nederlanden.

Dit was de inleiding op mijn eigenlijke antwoord. Ik wil graag ingaan op wat ik meen te hebben beluisterd als de kern van de kritiek van de Kamer, namelijk dat de bewaarplicht slecht uitvoerbaar is voor de aanbieders van internetdiensten en dat er in verband daarmee zorgen zijn over de persoonlijke levenssfeer van de burgers. De leden van de Kamer die gisterenavond het woord hebben gevoerd, hebben op verschillende momenten verwezen naar de experts die zijn geraadpleegd in een hoorzitting. Zij hebben erop gewezen dat de internet service providers, de ISP's, problemen hebben met de uitvoering van de bewaarplicht omdat zij, anders dan de aanbieders van de traditionele telefonie, de telecommunicatiegegevens niet altijd bewaren in verband met hun normale bedrijfsvoering. In dit verband is ook het kostenaspect, zeker voor de kleinere aanbieders, aan de orde geweest. Voor de internetgegevens kent de richtlijn een langere implementatietermijn, maar die is inmiddels ook verlopen. Daarmee is ook op Europees niveau tot uitdrukking gebracht dat de implementatie van de richtlijn voor de internetgegevens een ander traject is dan dat voor de telefonie.

Ik neem de zorgen die in de Kamer zijn verwoord serieus. Ik heb erover nagedacht en zie mij voor de taak gesteld hiervoor een goede oplossing te vinden. Ik meen dat die te vinden is en zal die proberen die op een zodanige wijze te schetsen dat de Kamer daarvan ook de contouren goed voor zich ziet. Het Agentschap Telecom ressorteert onder de staatssecretaris van Economische Zaken, namens wie ik vandaag mede het woord voer. Dat agentschap is belast met het toezicht op de naleving van de bewaarplicht. Het is voornemens om, zodra het wetsvoorstel over het bewaren van telecomgegevens van kracht is, periodiek bezoek te brengen aan de aanbieders die onder de reikwijdte van de bewaarplicht vallen om de naleving van de wettelijke bepalingen te controleren.

Ik kan mij voorstellen, zeg ik mede namens de staatssecretaris van EZ Heemskerk, dat het Agentschap Telecom wordt gevraagd om bij de internetaanbieders een nulmeting te organiseren, zodat helder is wat zij op dit moment aan gegevens vastleggen en wat niet. Op die manier kan worden nagegaan hoe de implementatie van de bewaarplicht voor de ISP's wordt gerealiseerd. Als uit

de nulmeting blijkt dat die vastlegging niet plaatsvindt of niet overal plaatsvindt, zal daarmee natuurlijk bij de daadwerkelijke handhaving van de naleving van de bewaarplicht rekening moeten worden gehouden. Dan moet worden gezien op welke wijze de naleving overeenkomstig onze Europeesrechtelijke verplichtingen alsnog gestalte kan krijgen.

Dat is een opstartperiode, die op zichzelf best samen zou kunnen vallen met de periode tot de evaluatie van de richtlijn in september 2010. Deze periode geeft de gelegenheid om al doende goed te bezien of wij redelijkerwijze van de internet service providers gedurende die opstartperiode mogen verwachten dat zij voorzieningen treffen of dat zich iets aftekent dat aan de orde moet komen bij de evaluatie van de richtlijn. Bij de gelegenheid van deze evaluatie kan worden bezien in hoeverre de bewaartermijn van twaalf maanden en de wijze waarop de verplichtingen vorm hebben gekregen ten aanzien van de internet service providers nader gezien moeten worden en eventueel heroverwogen moeten worden. Daarbij zal de situatie in de andere lidstaten ook bij worden betrokken.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik hoor de minister zeggen dat de providers zullen worden bezocht in een opstartperiode tot de evaluatie en dat de verzamelde gegevens bij de evaluatie kunnen worden betrokken. Hoe moet ik dat temporeel voor mij zien? Ik ben zelf ook wel eens bij evaluaties betrokken geweest. Als je gaat evalueren, moet je de vragen wel scherp geformuleerd hebben. Hoe kan je wat je bij die providers hebt opgehaald bij de evaluatie betrekken als de bezoekperiode in dezelfde tijd loopt als de evaluatie?

Minister **Hirsch Ballin**: Wij zullen om te beginnen een nulmeting doen. De evaluatie is een Europese evaluatie. Daar heeft mevrouw Westerveld gisterenavond al over gesproken. Zij heeft toen gezegd dat het belangrijk is dat wij voorkomen dat een situatie ontstaat waarin wij op basis van de geldende richtlijn de internet service providers tot van alles verplichten waarvan wellicht bij de Europese evaluatie blijkt dat niet goed doenlijk is en dat dit moet worden heroverwogen. Dat heb ik goed onder ogen gezien. Ik denk dat ik tegemoet kom aan hetgeen door mevrouw Westerveld gisterenavond als zorg is uitgesproken. De nulmeting is een van de elementen die wij zullen inbrengen bij de Europese evaluatie.

Ik ben bereid om deze aanpak voor de implementatie uit te werken in een brief aan de Kamer. Het gaat erom dat de wet in werking treedt en dat de richtlijn wordt geïmplementeerd, dus dat wij de wetgeving tot stand brengen die door de richtlijn wordt voorgeschreven, maar dat bij de handhaving van de bewaarplicht waar nodig rekening wordt gehouden met de knelpunten in de uitvoering voor de internetaanbieders.

De heer **Franken** (CDA): Ik heb zojuist niet helemaal goed verstaan wat er werd gezegd. De minister sprak wat onduidelijk, of hij sprak wat naar rechts gericht vanuit zijn standpunt. Hij heeft zojuist gezegd dat de providers niet zullen worden verplicht om bepaalde investeringen te doen tot de evaluatie, wanneer het mogelijk is dat bij de evaluatie blijkt dat de investeringen niet nodig zijn. Heb ik dat zo goed verstaan?

Hirsch Ballin

Minister **Hirsch Ballin**: Ik geloof dat de heer Franken kan verstaan dat het eigenlijk volledig tegemoetkomt aan wat hij in zijn beide moties tot uitdrukking heeft gebracht. Misschien is dat wel zo praktisch voor de heer Franken.

Dat betekent dat wij aan de internet service providers zullen vragen om ons ervan op de hoogte te stellen hoe de nulsituatie bij hen is, dus op het moment dat de wet in werking treedt. Dan bespreken wij met hen wat er mogelijk en doenlijk is om tot uitvoering van de richtlijn te komen. Daarbij zullen wij natuurlijk ook erop letten dat de richtlijn niet alleen voorschrijft dat de gegevens worden bewaard, maar ook dat dit op zo'n manier gebeurt dat de privacy van de betrokkenen volledig gewaarborgd is, dus dat ze niet in verkeerde handen kunnen komen. Dat is ook in mijn ogen een buitengewoon belangrijk punt. De burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat de internet service providers die de gegevens bewaren, die nimmer aan anderen zullen verschaffen dan degenen die daartoe gerechtigd zijn, dus de opsporingsinstanties als daar een strafvorderlijke noodzaak toe blijkt. Dat is de proportionaliteit waarover de heer Franken terecht heeft gesproken. Dan zal ook moeten worden gezien of die bewaring op zo'n manier plaatsvindt dat zij de verkeersgegevens betreft en niet de inhoud van de berichten. Ook dat is iets wat de richtlijn voorschrijft. Daar moeten wij dus heel goed naar kijken vanaf het moment van de nulmeting die wij samen met de internet service providers uitvoeren. Dat zijn dan tegelijkertijd de bouwstenen voor onze inbreng in het evaluatieproces dat op Europees niveau gestalte krijgt.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik kon de minister heel goed verstaan, maar ik weet niet of ik hem goed begrepen heb. Hij zei in antwoord op collega Franken: "en daarmee kom ik volledig tegemoet aan de inhoud van beide moties van collega Franken". Die moties hebben dezelfde inleiding. Daarin staat dat er ernstige twijfels bestaan over het nut en de noodzaak van deze richtlijn en deze implementatiewet. Verder worden er buitengewoon zware kritiekpunten in geformuleerd. De minister zegt dat hij tegemoetkomt aan de motie. Betekent dit dat hij ook de overwegingen van de motie overneemt of zegt hij: nee, door dat eerste deel kunt u wat mij betreft een kruis zetten, want ik heb de goede oplossing voor alle kritiek van de Kamer? Gaat de minister alleen dat tweede deel positief bejegenen of steunt hij de inhoud van de motie? Dan moet hij uitleggen waarom hij hier met een wet komt, waarvan het nut en de noodzaak en allerlei andere zaken ernstig te betwijfelen zijn.

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Ook voor een antwoord aan uw Kamer geldt dat de proportionaliteit in het oog moet worden gehouden. Moties bestaan altijd, sinds de totstandkoming van het parlementaire stelsel, uit overwegingen van de Kamer en een dictum. Daarin wordt iets gevraagd of uitgesproken aan het adres van de regering. De regering geeft vervolgens haar reactie op het dictum. Daar kan zij haar eigen overwegingen bij hebben, die vertolkt zijn in het debat.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Zegt de minister nu: in de motie staat weliswaar heel expliciet dat over het nut en de noodzaak van deze wet ernstige twijfels bestaan,

maar daar trek ik mij niets van aan; ik kijk alleen maar naar het dictum?

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Ik trek mij elk woord aan dat gisteravond is gesproken.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De minister zegt tegemoet te komen aan de moties van de heer Franken. Ik maak daaruit op dat providers tot de evaluatie geen investeringen hoeven doen die ze nog niet hebben gedaan ter implementatie van de wet. Betekent dit de facto dat de minister de inwerkingtreding van de wet opschort tot de evaluatie? Waarin schuilt het verschil tussen opschorting van de inwerkingtreding en tegemoetkoming aan de moties van de heer Franken?

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb niet gezegd dat de internet service providers geen investeringen hoeven te doen. Wij verwachten uiteraard een serieus gesprek met de internet service providers. Die nulmeting zal ons in staat stellen om te beoordelen in hoeverre zij in staat zijn om met de voorzieningen die zij hebben, uitvoering te geven aan de richtlijn en dus aan de wet en in hoeverre zij daarbij, zoals uw vrees gisteravond was, onevenredige investeringen zouden doen. Dat gesprek gaan wij open aan. Ik ga hier uiteraard niet zeggen: ook al zijn zij prima in staat om alles uit te voeren en ook al blijkt wellicht op onderdelen dat het allemaal goed uitvoerbaar is. Ik zeg niet: wij gaan nu een wet ontkrachten die tot uitvoering van een richtlijn strekt, waaraan wij gebonden zijn en wij gaan die richtlijn negeren. Leden van uw Kamer hebben gezegd dat internet service providers dat eigenlijk niet goed kunnen. Daarom gaan wij de nulmeting doen en daarom gaan wij beoordelen wat zij al dan niet kunnen. Daarover gaan wij met hen spreken. Als zij bepaalde dingen niet goed blijken te kunnen, is dat een onderdeel van de evaluatie. Als blijkt dat zij dat wel goed kunnen, valt het argument weg dat zij dat niet kunnen. Dat heb ik zelfs mevrouw Strik gisteravond niet horen beweren.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): U gaat ervan uit dat deze wet wel op deze manier met deze toezegging wordt aangenomen. Dan is het verder te uwer beoordeling wat de bedrijven aankunnen en wat niet. Dat levert dus ook weer een hoop onzekerheid op voor de telecombedrijven en de providers over waartoe zij wel verplicht zijn en waartoe niet.

Minister **Hirsch Ballin**: Iedereen is gehouden tot het redelijke. Het Agentschap Telecom zal daarover spreken met de internet service providers. Ik zal u samen met collega Heemskerk een brief sturen waarin de bevindingen worden beschreven. Gisteravond brachten leden van uw Kamer naar voren dat zij dat niet goed konden. Ik stel mij daarvoor open en zeg dat wij een nulmeting gaan doen en gaan kijken naar wat zij al dan niet goed kunnen. Tot het onmogelijke is niemand gehouden en een implementatie van de richtlijn vergt dat er ook voorzieningen zijn getroffen voor de bescherming van de gegevens met het oog op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Dat zullen wij allemaal terdege meewegen.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Direct hierop ingaand, vraag ik de minister of hij bereid is om de resultaten van het overleg aan de Kamer over te leggen,

Hirsch Ballin

zodat zij die kan zien en zodat er een breed gedragen oordeel kan worden geveld over de noodzaak van eventuele investeringen die voor een korte tijd zullen moeten worden gedaan.

Mijn tweede opmerking dient tot het voorkomen van verwarring door wat de heer Kox heeft gesteld. Er is een tweede motie en daarin staat dat alle argumenten voor, maar ook tegen de richtlijn op zichzelf weer in Brussel zullen moeten worden voorgelegd. Als de minister dus voor het dictum van de eerste motie kiest, maar niet voor de gronden die daarin staan, zal hij toch verder moeten werken met die gronden, omdat daar de tweede motie voor is opgesteld. Ik heb de heer Kox dus ook niet willen ondervangen, maar vangen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Ik heb toch het idee dat dit een beetje een kip-eidiscussie wordt, want de minister zegt dat de wet wordt geïmplementeerd en dat wat de providers doen, als nulmeting wordt gebruikt. Daarmee zegt hij in feite dat de providers nu iets extra's moeten doen, omdat de wet aangenomen is. Vervolgens gaat hij na wat het hun heeft gekost en of dat wellicht niet nodig is geweest. Mijn vraag sluit daarop aan. Gisteren is in de eerste inbrengen aan de orde gesteld dat nogal wat bedrijven al heel veel gegevens gedurende beperkte tijd bewaren. Het is natuurlijk ook denkbaar om dat als nulmeting te gebruiken in plaats van nu een schep erbovenop te doen met dit wetsvoorstel. Als de minister echt iets voelt voor de uitvoering van de moties die hem gepresenteerd zijn, waarom zou dat dan geen optie zijn?

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Ik heb een korte vraag. Ik begrijp van de minister dat de internet service providers de investeringskosten voor hun rekening moeten nemen, want de wet wordt geïmplementeerd. Is de minister bereid om een deel van die investeringskosten te compenseren in de vergoeding van de bevragingkosten?

Het gebaar van de minister aan de Kamer is heel mooi en aantrekkelijk, maar als wij het hebben over nut en noodzaak, hebben wij het met name over het feit dat heel veel internetverkeer buiten de bewaarplicht valt: twitteren, skype, msn'en via hotmail. Daarmee valt dus ook een deel van de effectiviteit van de bewaarplicht weg.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik zal op beide punten van mevrouw Duthler naderhand in mijn betoog ingaan.

Wat de moties van de heer Franken betreft, waarop de eerste vragen betrekking hebben, merk ik op dat de overwegingen de overwegingen zijn van de indiener van de moties. Ik reageer op de dicta. Het dictum van de ene motie heeft betrekking op de overgangssituatie voor de internet service providers en ziet op het punt dat door uw hele Kamer naar voren werd gebracht, namelijk de vraag of wij hen niet opzadelen met te veel investeringen. Daarvoor is het goed om te weten wat de internet service providers nu doen, wat zij kunnen en wat zij niet kunnen. Dan kan het zijn dat zij bepaalde dingen best kunnen. Dan geldt niet het argument dat zij buiten staat zijn omdat zij allerlei investeringen moeten doen om die gegevens vast te leggen. Maar als zij het niet kunnen, als zij onevenredige investeringen moeten doen, zoals hier werd gevreesd, stel ik mij daarvoor open en zullen wij dat bespreken. Het plan van aanpak zullen wij aan uw

Kamer toesturen. Natuurlijk kan daarover worden gesproken. Het is de agenda van uw Kamer of u naar aanleiding van die brief een debat houdt.

Dan kom ik bij de vraag wat er intussen gebeurt. Dat hangt ervan af hoe de bevindingen zijn bij de nulmeting. Als blijkt dat er dingen moeten worden gedaan ter uitvoering van de richtlijn die men op dit moment nog niet doet, zullen wij er natuurlijk ook op moeten letten dat er voorzieningen zijn, zoals de richtlijn en ook de wet voorschrijft, ter bescherming van de persoonsgegevens. Wij willen natuurlijk ook helemaal niet dat, als een ongewenst bijproduct van de dataretentie, allerlei nieuwsgierige lieden zich kunnen verdiepen in de mailtjes die worden verstuurd. Absoluut niet, ik heb dat ook in de Tweede Kamer klip-en-klaar gezegd. Gelukkig, en terecht, behoort tot de inhoud van de richtlijn en van het wetsvoorstel ook dat er afdoende voorzieningen moeten worden getroffen ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Dat is een van de uitgesproken doelstellingen van ons beleid. Ik ben eerstverantwoordelijke, ook voor de uitvoering en de goede toepassing van de Wet bescherming persoonsgegevens. Dus hoort dan ook bij het verhaal, ook bij wat wij zullen beoordelen in het kader van het implementatieplan, of dat afdoende geregeld is.

De heer **Engels** (D66): Het gaat nu nog even om de politieke betekenis van beide moties-Franken. U hebt gezegd dat u dit voorstel doet ten aanzien van de telecom en dat u daarmee tegemoetkomt aan de moties. Wat betekent dat politiek? Wij hebben gisteren gesproken over politieke rationaliteit en politieke opportuniteit. Wat is het politieke oordeel van de regering over de moties? Zou u vinden dat de moties daarmee zodanig tegemoet zijn gekomen dat zij niet meer verder in behandeling zouden kunnen worden genomen? Dezelfde vraag kan ik natuurlijk ook stellen aan de heer Franken.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik denk dat het het beste is dat ik een inhoudelijke reactie geef op beide moties. Daarna is het aan uw Kamer of zij behoefte heeft om dit in de moties vast te leggen en uit te spreken. In de technische zin waarnaar de heer Engels vraagt, laat ik het oordeel daarover aan uw Kamer. Ik geef mijn commentaar op de moties. Ik geef mijn reactie op de dicta. Wat de tweede motie betreft, kom ik er straks nog op terug hoe wij ons in de communicatie in Europees verband zullen opstellen.

Mevrouw Strik heeft gewezen op het verstrekken door providers van de inhoud van sms-berichten. Ik kan daarover zeggen dat bij de bewaring van verkeersgegevens door de aanbieders geen sms-berichten worden opgeslagen. De situatie zoals die onlangs in de media is beschreven, had betrekking op de zogenaamde printer-taps. Dat zijn taps waarbij realtime verkeersgegevens door de providers worden verstrekt. Het zijn zogenaamde stomme taps, waarbij de spraak niet wordt meegeleverd, maar wel de verkeersgegevens. Omdat de inhoud van sms-berichten daarin verscheen als als aanhangsel van de verkeersgegevens, was het feitelijke gevolg bij twee aanbieders dat bij deze realtime aflevering van verkeersgegevens ook het sms-verkeer inhoudelijk werd meegeleverd. Dat is niet de bedoeling. Inmiddels is dat bij deze aanbieders hersteld. Op dit moment is er, voor zover ons bekend, geen aanbieder meer die bij de

Hirsch Ballin

realtime verkeersgegevens ook de inhoud van sms-berichten meevert.

Ik kom bij de bewaartermijn. Het wetsvoorstel dat wij bespreken, beweegt zich binnen de kaders van 6 tot 24 maanden die ten aanzien van de bewaarperiode in de richtlijn zijn gesteld. Is dat dan een kop? Ik heb gezien, ook in correspondentie en in eerdere stukken, dat er allerlei interpretaties aan het begrip "kop" worden gegeven. De eigenlijke betekenis van dat begrip – maar er zijn naar ik weet ook ruimere opvattingen over koppen in omloop – is een wetsvoorstel waarmee iets wordt toegevoegd aan de Europese richtlijn dat buiten het kader van die richtlijn omgaat. Dat is hier natuurlijk niet het geval. De richtlijn heeft bewust deze ruimte gelaten. De wet beweegt zich binnen de kaders van deze richtlijn.

Dan de beoordeling over de lengte van de bewaartermijn. Ik heb al bij verschillende gelegenheden aangegeven waarom wij het wenselijk achten om niet op het minimum van zes maanden te gaan zitten. Ik heb in de Tweede Kamer de argumenten gegeven waarom in de opvatting van mij, in mijn verantwoordelijkheid voor de rechtshandhaving, een langere termijn wenselijk zou zijn geweest die nu in het wetsvoorstel staat. Bij amendement van de Tweede Kamer is dat twaalf maanden geworden. Dat is de helft van wat volgens de richtlijn mogelijk zou zijn. Ik heb er in ander verband op gewezen dat cold cases, maar ook opsporingsonderzoeken die pas na enige tijd op gang komen, kunnen stuklopen in de situatie waarin de verkeersgegevens zijn vernietigd op het moment dat men behoefte heeft om na te gaan wie op welk moment welke contacten heeft onderhouden. Ik realiseer mij natuurlijk terdege dat dat lang niet altijd uitsluitel kan geven, maar er zijn situaties waarin het wel uitsluitel kan geven. Dan doe je dus afbreuk aan de mogelijkheden om een misdrijf tot een oplossing te brengen als die gegevens, die er waren en waarvan ik veronderstel – en ook de eis stel – dat zij op een veilige manier onttrokken aan nieuwsgierige blikken worden bewaard – anders zou ook niet worden voldaan aan de richtlijn en de wet – strafvorderlijk kunnen worden gevorderd.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Bedoelt de minister nu deze twee zinnen over de Europese kop als antwoord op mijn vraag, die naar mijn idee toch wat breder was, wat wij nu als regering en parlement aan moeten met initiatieven vanuit Europa die steeds belangrijker worden voor regelgeving à la carte, waarin de regering zegt: ik ga kiezen voor een hoge norm, terwijl bekend is dat die omstreden is? Ik heb de minister daarover ook een suggestie gedaan. Is wat de minister nu zegt over de kop daarop nu het antwoord? Ik heb dit bewust vermeden, omdat wij natuurlijk heel veel aan semantiek kunnen doen en omdat de verhouding Europa-Nederland een werk in progress is. Dus het kan best zijn dat hiervoor straks een ander woord wordt verzonnen. Daar gaat het mij niet om.

Minister **Hirsch Ballin**: De vraag van mevrouw Westerveld is natuurlijk veel breder en verdient ook een uitvoeriger beantwoording dan in het kader van dit debat kan worden gegeven. Die betreft eigenlijk het Europees wetgevingsbeleid, of het goed is om met marges te werken, of dat het beter is om te werken met een vaste harmonisatie. Wij hebben een dergelijke vraag nu in verband met de consumentenrichtlijn. Er zal een andere

gelegenheid zijn om daarover te spreken. Ik wijs erop dat wij hier niet op het maximum zijn gaan zitten, zelfs niet aan de bovenkant. Er was een duidelijke stroming in de Tweede Kamer die eigenlijk vond dat 24 maanden beter was. De fracties van CDA en VVD hebben dat ook zo uitgesproken. Inderdaad, het risico van de vernietiging van op zichzelf goed bewaarde verkeersgegevens – geen inhoudelijke gegevens – die wellicht nodig zijn bij de oplossing van een ernstig misdrijf is bij het stellen van de termijn van twaalf maanden een stuk groter dan wanneer wij op achttien maanden of op 24 maanden waren gaan zitten. Er zijn zeker argumenten voor of dat Europeesrechtelijk dan beter eender geregeld had kunnen worden.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Kennelijk heb ik mijn dag niet, want mijn vraag komt niet over. Als Europa besluit om lidstaten marges te geven en de regering besluit om binnen die marges op een bepaalde grens te gaan zitten terwijl bekend is dat haar keuze omstreden is, vraag ik mij af of het ten opzichte van het parlement niet beter is om in een wetsvoorstel in elk geval datgene op te nemen wat Europeesrechtelijk verplicht is. Zodoende heeft de Eerste Kamer ook de vrijheid – zij heeft immers niet het recht van amendement – om te zeggen dat zij wel aan de regels van Europa zal voldoen maar dat zij zich toch nog eens achter het oor wil krabben over dat "meerdere". Als de minister het daarmee niet eens is, wil ik graag weten wat hij vindt van de observatie van mijn fractie dat dit niet echt elegant is. Ik zeg dus niet dat dit in alle gevallen moet, maar ik heb het over dit soort situaties.

Minister **Hirsch Ballin**: Dat zou, ook in relatie tot de Tweede Kamer, een heel merkwaardig wetsvoorstel opleveren. Dat zou namelijk betekenen dat er door splitsing van een inhoudelijk onderwerp over twee wetsvoorstellen, een verkapt amendementsrecht voor de Eerste Kamer wordt geïntroduceerd. Er kan uiteraard een staatsrechtelijke discussie worden gevoerd over de vraag of de Eerste Kamer het recht van amendement zou moeten krijgen, al zou die tamelijk nieuw zijn. Als ik mij probeer voor te stellen hoe datgene er uitziet wat mevrouw Westerveld zojuist schetste, zie ik voor mij dat er twee wetsvoorstellen in omloop worden gebracht, één daarbij op het Europese minimum. Je zou even goed kunnen zeggen "op het Europese maximum". Het is maar hoe je het bekijkt. Het minimum vanuit het ene punt bezien, is immers het maximum vanuit het andere punt bezien. Zes maanden zou het maximum zijn uit het oogpunt van afscherming van persoonsgegevens en dat zou het minimum zijn uit het oogpunt van de bescherming van de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Je zou dan een wetsvoorstel krijgen waarin vanuit het ene gezichtspunt bezien het minimum wordt neergelegd en een ander wetsvoorstel, een, twee of drie, waarin het wetsvoorstel dat aanhangig is op dit onderdeel, wordt gewijzigd. Dat zou een raar wetsvoorstel zijn: indien en zodra het wetsvoorstel waarin staat "zes maanden" wordt aangenomen, wordt "zes maanden" gewijzigd in "twaalf maanden". Misschien zou er nog een wetsvoorstel komen met "wordt gewijzigd in twaalf maanden". En misschien nog een wetsvoorstel met "wordt gewijzigd in achttien maanden" en nog een met "wordt gewijzigd in 24 maanden". Het zou een soort keuzemenu zijn, namelijk tussen vier parallelle wetsvoorstellen.

Hirsch Ballin

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik wil de discussie over dit belangrijke onderwerp niet te veel belasten met de technische uitwerking. Ik wil dit probleem alleen signaleren en verzoek de minister om dat punt terug te nemen en daarop terug te komen. Ik vermoed namelijk dat er creatievere oplossingen te bedenken zijn dan de oplossingen die wij nu in drie zinnen schetsen.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik probeerde maximaal creatief te zijn. Hoe dan ook, het voeren van een discussie over een eventueel keuzemenu bij de implementatie van wetgeving voor de Eerste Kamer zou tamelijk nieuw zijn. Daaraan gaat de vraag vooraf die ik zojuist, voorafgaand aan de interruptie van mevrouw Westerveld, probeerde te beantwoorden. Dat zijn de pro's en contra's van de Europese regelgeving die op belangrijke punten marges aan de lidstaten laat. Dat komt ook aan de orde bij de consumentenrichtlijn. Misschien is het goed om de discussie daarover voort te zetten op het moment dat die richtlijn aan de orde is.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De minister zegt dat het wordt overgelaten aan de lidstaten. Ik denk dat mevrouw Westerveld bedoelt dat zij dat ook graag overlaat aan het parlement. Dan heeft namelijk ook de Eerste Kamer op dat punt nog wat te kiezen.

De minister sprak zojuist over een langere bewaartermijn. Hij zei dat, als er ook maar één zaak is die opgelost kan worden met een langere bewaartermijn, het zonde zou zijn als dit niet kan. Dat zou zeker het geval zijn omdat die gegevens toch zijn afgesloten voor misbruik enzovoort. Wat is dan het oordeel van de minister over het feit dat het bewaren van die gegevens sowieso kan worden gezien als een inbreuk op de privacy? De minister kan toch niet eerlijk volhouden dat die data geen enkel gevaar lopen in die zin dat daarvan misbruik wordt gemaakt door bijvoorbeeld hackers, dat die voor andere doeleinden worden gebruikt of dat die foutief worden gebruikt? De minister kan toch niet garanderen dat er met die gegevens niets anders kan worden gedaan dan datgene waarvoor die volgens de wet bedoeld zijn? Het is toch zo dat het risico groter wordt naarmate de termijn langer is? Dan moet er toch een andere afweging worden gemaakt ten opzichte van dat enkele geval waarmee nog iets op te lossen valt?

Minister **Hirsch Ballin**: Mevrouw Strik zegt dat de minister toch niet eerlijk kan menen dat die data geen gevaar lopen. Ik probeer voortdurend eerlijk te zijn en zou het op prijs stellen als zij dat niet in twijfel trok. Ik ben er eerlijk van overtuigd – ik zeg dat toch nog maar nadrukkelijk – dat verkeersgegevens van belang kunnen zijn voor het oplossen van strafzaken. Ik noem moordzaken, verkrachtingen en zeer ernstige misdrijven tegen de menselijkheid. Ik ben er ook zeer eerlijk van overtuigd dat wij – ik zeg dat nog maar eens ten overvloede – als wij de eis stellen dat die gegevens van het telefoonverkeer goed worden afgeschermd zodat niemand die onbevoegd is daartoe toegang krijgt, met het oog op de rechtsorde verplicht zijn om die gegevens niet nodeloos te vernietigen en onbruikbaar te maken voor belangrijke strafzaken. Mevrouw Strik gebruikte het woord "inbreuk". Ik las dat woord gisteren ook in haar artikel in de Volkskrant. Er is geen sprake van inbreuk op onze verdragsrechtelijke verplichtingen als wij voldoen aan de criteria die gesteld zijn in het EVRM. Daarin zijn

beperkingsgronden aangegeven die betrekking hebben op de belangen van anderen. Het soort misdrijven waarover ik zojuist sprak, heeft betrekking op de belangen van anderen. Daarvoor geldt dat beperkingen zijn toegestaan uit het oogpunt van de openbare orde, waaronder de in Europeesrechtelijk verband geldende strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Het betreft gewichtige belangen op grond waarvan beperkingen kunnen worden gesteld. Als daaraan voldaan is – om de reden die ik net aangaf, wordt daaraan voldaan met een bewaring die toereikend is afgeschermd – is het woord "inbreuk" niet correct. Dat is dan ook juridisch niet correct. Het is dan een beperking van het grondrecht van de persoonlijke levenssfeer maar geen inbreuk daarop.

De **voorzitter**: Mevrouw Strik, er komt nog een tweede termijn.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ja, maar dan wil ik wel graag.

De **voorzitter**: Nee, mevrouw Strik. Ik moet echt op de tijd letten. U hebt nog een tweede termijn.

De heer **Kox** (SP): De minister doet een eerlijke, behoudende en knappe poging om deze Kamer van het gelijk van de regering te overtuigen. Eerlijk gezegd vind ik dat iets minder galant als deze Kamer te horen krijgt dat zij pleit voor een soort à la carte wetgeving. Het probleem is niet veroorzaakt door deze Kamer. De minister komt met een implementatie van een richtlijn. Dat stuit op zware kritiek van de Eerste Kamer. Als deze Kamer dan zegt dat de minister zich moet realiseren dat zij geen amendementsrecht heeft en hem verzoekt om het mogelijk te maken dat zij haar taak kan uitvoeren, moet hij daarmee rekening houden. Het leek alsof de minister ons aanbood om te kiezen tussen ja en ja. Uiteraard heeft hij een punt als hij zegt dat wij regelgeving moeten implementeren. Hij mag dat echter slechts van het parlement vragen, als dat een eerlijke kans heeft. Er moet dus geen sprake zijn van à la carte wetgeving. Wij willen het recht van amendement niet. Als de minister echter komt met het voorstel om een richtlijn te implementeren die meer doet dan strikt noodzakelijk is, zet hij deze Kamer onder heel zware druk. Dat kan ertoe leiden dat mensen die geharnast tegenstander zijn van dit wetsvoorstel, zich toch verplicht voelen om daar straks voor te stemmen. Het woord "eerlijkheid" is wat mij betreft niet in het geding, want de minister doet eerlijk zijn best. Hij moet deze Kamer echter wel een eerlijke kans geven om zijn voorstellen te wegeen. Het voorstel van mevrouw Westerveld gaf volgens mij uitdrukking aan datgene wat door deze kant van de Kamer breed gevoeld wordt.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik wilde de gedachte van mevrouw Westerveld absoluut niet naast mij neerleggen. Natuurlijk zijn er vragen over implementatie van wetgeving die zich beweegt binnen de marge die binnen de Europese richtlijn is gegeven. Dat zijn vragen voor de wetgever: beide Kamers der Staten-Generaal. Wij weten allemaal dat er sprake is van een complexe situatie als het oordeel van de drie staatsorganen die in Nederland op de een of andere manier bij de wetgeving zijn betrokken, uiteen loopt. Zij moeten immers op de een of andere manier tot een gemeenschappelijke conclusie

Hirsch Ballin

komen. Dat was de complexiteit waarop de vragen van mevrouw Westerveld betrekking hadden. Ik heb geprobeerd om op een goede manier rekening te houden met datgene wat er gisteren door deze Kamer over onder andere de uitwerking naar voren is gebracht en u kunt ervan verzekerd zijn dat ik dat ook bij de uitvoering zal doen.

Ik kom op de kosten van de bewaarplicht. Dat is een belangrijk aspect. Het is belangrijk om voor ogen te houden dat een langere bewaartermijn niet evenredig meer belasting en kosten voor het bedrijfsleven met zich brengt. Bij een bewaarplicht van twaalf maanden zijn er zeker meer kosten in vergelijking met een bewaarplicht van zes maanden. Dat geldt ook in vergelijking met 18 en 24 maanden enzovoort. Op basis van de gegevens uit het VKA-rapport – het onderzoek naar de nationale implementatie van de Europese Richtlijn Dataretentie – bedragen de opslagkosten bij een decentraal model, zoals in het wetsvoorstel voorzien, ongeveer 20% van de totale implementatiekosten, gemeten over een periode van vijf jaar.

Mevrouw Duthler heeft gevraagd – zij heeft die vraag zojuist per interruptie herhaald – of ik bereid ben een deel van de kosten van de investeringen te vergoeden in de vergoeding per bevraging. De heer Franken heeft gevraagd of hierbij een rol is weggelegd voor het Centraal Informatiepunt Onderzoek Telecommunicatie, het CIOT. De kosten die worden gemaakt om aan de bewaarplicht te voldoen, vloeien rechtstreeks voort uit de implementatie van de richtlijn. De kosten betreffen investeringskosten en zijn voor rekening van de aanbieders zelf. Overigens zijn deze kosten bepaald niet evenredig met de lengte van de bewaartermijn, want de kosten van de opslagcapaciteit zijn relatief goedkoop en de afgelopen jaren, al lopende het wetgevingsproces, steeds minder geworden. Daarbij merk ik op dat, anders dan mevrouw Strik heeft gezegd, de kosten van de opslag voor een halfjaar extra niet 7 mln. bedragen, maar gerekend naar het opslagvolume, zoals dat in het eerder genoemde VKA-rapport naar voren kwam, en naar de huidige kostprijs ongeveer 0,8 mln. voor de gehele markt bedragen. Het overgrote deel van deze kosten wordt gedragen door de grote aanbieders. De Telecommunicatiewet bevat een vergoedingsregeling voor de administratie- en personeelskosten die samenhangen met het verstrekken van telecommunicatiegegevens ten behoeve van opsporing en vervolging.

Met de grote aanbieders zijn inmiddels nadere afspraken gemaakt over de toepassing van deze regeling en de vergoeding die zij ontvangen. Deze afspraken behelzen het huidige niveau van dienstverlening op het gebied van aftappen en gegevensverstrekking. Voor de kleinere aanbieders wordt in nauwe samenwerking met Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en EZ onderzocht op welke wijze en onder welke condities afspraken met de overige kleine aanbieders kunnen worden gemaakt. In september, oktober 2009, dus zeer binnenkort, organiseren wij een conferentie waarvoor alle marktpartijen worden uitgenodigd. In die conferentie worden de uitgangspunten die de overheid wil hanteren besproken. In het licht van de motie-De Wit zal worden aangegeven dat de overheid in gezamenlijkheid met de aanbieders wil zoeken naar mogelijkheden om de lasten voor vooral de kleinere aanbieders te verlichten. Voor de korte termijn zijn afspraken met de aanbieders over de wijze van levering van de gegevens en de termijnen voor

de levering, de responstijd, van belang. Daarbij zal rekening moeten worden gehouden met de bedrijfsvoering van de kleinere aanbieders. In het Telecommunicatie Aftap-coördinatieoverleg, het TACO, wat al weer aan een menu doet denken, zullen op voordracht van het OM, dat het overleg voorziet, afspraken worden gemaakt die voor alle kleinere aanbieders coulerie biedt, in die zin dat voor allen eenzelfde rechtshandavingsmodus zal gelden waarbij in redelijkheid rekening wordt gehouden met de mogelijkheden die zij hebben. In dit overleg zijn de aanbieders vertegenwoordigd. Dat laat onverlet dat de handhaving van de bewaarplicht voor de kleinere internetaanbieders wordt voorafgegaan door een nulmeting en wordt ingebed in het plan van aanpak, waarvan ik de Kamer heb toegezegd dat dit aan haar zal worden toegezonden. Daarin wordt terdege rekening gehouden met de uitvoerbaarheid en de kostenaspecten voor de kleinere aanbieders.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik respecteer ten volle uw timing, ook in het doen plaatsens van een interruptie, maar de minister vertelt zoveel en spreekt zo snel dat ik nu weer even terug moet. Helaas, wanneer hij onmiddellijk op mijn vraag had geantwoord, had hij een heel stuk niet hoeven voorlezen. Gaat de minister de motie-De Wit dus geheel uitvoeren?

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb in de Tweede Kamer gereageerd op de motie-De Wit. Ik geloof dat er geen twijfel is over de manier waarop wij die motie uitvoeren. Het omvat het overleg met de aanbieders. Ik voeg eraan toe dat wij dus via de nulmeting en het bespreken van het plan van aanpak rekening houden met de bijzondere omstandigheden waarover de heer Franken gisteravond heeft gesproken.

Uiteraard zijn er ook samenwerkingsverbanden denkbaar die helpen bij deze uitvoering, maar die zaken komen aan de orde bij de uitvoering.

Dan de kwestie van de effectiviteit van de bewaarplicht, een punt dat mevrouw Duthler aan de orde heeft gesteld. Ik ben mij er terdege van bewust dat er bij telecommunicatie ook situaties denkbaar zijn waarin allerlei behendige lieden een en ander kunnen omzeilen. Datgene wat in de genoemde expertmeeting werd verteld, is uiteraard bekend bij iedereen die een beetje geraffineerd met telecommunicatie weet om te gaan. Dat is zeker realiteit, maar het is ook een deel van de realiteit dat, hoewel die mogelijkheden er zijn, telefoontaps nog steeds hun nut hebben. De heer Kox sprak over domme boeven. Ook slimme boeven zijn onder omstandigheden gemakzuchtig, of denken iets snel te kunnen regelen, of denken net slim genoeg te zijn, terwijl desalniettemin het feit van het tot stand brengen van telecommunicatie relevant is in het kader van opsporingsonderzoeken. Als iedereen zo slim zou zijn als die buitengewoon slimme deskundigen op de hoorzitting hebben gezegd, dan zouden wij de bepaling in het Wetboek van Strafvordering over de telefoontaps wel kunnen schrappen. Die situatie is echter nog niet ingetreden. Dus levert dit een mogelijk significante bijdrage aan de opsporing van misdrijven.

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Kan de minister een indicatie geven van het nut of de relevantie voor de opsporingsonderzoeken? Mijn fractie zou graag wat meer stevigheid op dit punt willen hebben. Ik heb in eerste

Hirsch Ballin

termijn gevraagd of de gegevens van doorslaggevend belang zijn, van overwegend belang of van ondergeschikt belang. Kan de minister daar een concreet antwoord op geven?

Minister **Hirsch Ballin**: Ik kom daar dadelijk graag op terug. Ik heb nergens beweerd dat het om extreem frequente situaties gaat, maar ik heb wel gezegd dat ze voorkomen. Ik heb in mijn antwoord aan de Tweede Kamer een aantal voorbeelden gegeven van opsporingsonderzoeken waarbij dit van betekenis is, waaronder opsporingsonderzoeken die pas later op gang komen. Ik wijs er bovendien op dat een crime passionel, waar weinig rationaliteit aan te pas komt, ook een ernstig misdrijf is. Ook daarvan kennen wij voorbeelden waarbij de opsporingsonderzoeken pas later op gang komen.

Mevrouw **Lagerwerf-Vergunst** (ChristenUnie): De minister stelt dat, als de boeven zo dom zijn als hier wordt gesuggereerd, wij niets meer aan de telefoontap zouden hebben. Het wetsvoorstel dat vandaag voorligt, ziet op zware misdrijven. Ik kan u uit ervaring zeggen dat het resultaat van alle taps die ik in het verleden heb laten plaatsen op zware onderzoeken, beter gezegd: waarvoor ik toestemming heb gegeven, nihil was. Die boeven zijn inderdaad zo slim dat ze zich niet via een tap laten vangen.

Minister **Hirsch Ballin**: Het is altijd goed om specifieke ervaringen te leggen naast die van anderen. De ervaringswereld bij de strafrechtspleging als geheel is echter dat de telefoontaps wel degelijk van grote betekenis zijn in de opsporingsonderzoeken.

De heer **Kox** (SP): Ik heb gisteren gezegd dat, als het gaat om het helpen van politie en justitie bij het opsporen of oplossen van zware misdrijven, de minister mijn fractie aan zijn kant heeft. Wij hebben er nu echter mee te maken dat voor de paar fouten die misschien worden gemaakt door slimme boeven alle gegevens moeten blijven bewaard. Wij hebben de gegevens dus wel, maar de toegankelijkheid ervan, zo bleek ook in de expertmeeting, is buitengewoon ingewikkeld. Wij weten wel dat de gegevens in de hooiberg liggen, maar wij kunnen ze niet vinden. Vandaar mijn vraag over de effectiviteit. Kan de minister in gemoede zeggen dat sprake is van een systeem waarin snel en effectief kan worden opgezocht of iemand die door Justitie van iets wordt verdacht, bepaalde communicatie heeft gehad? De experts vertellen ons dat, als je zover wilt komen, als je snel een antwoord wilt hebben, het op deze manier niet gaat lukken, want dan moet je eerst selecteren. Dat is het grote verschil met de telefoontap. Je selecteert dan eerst en vervolgens bekijk je de gegevens. Nu wordt alles geselecteerd en dan moet je erin gaan zoeken. De kritiek van de experts is dus vooral dat, ook al zijn de gegevens er wel, je er nooit snel bij kunt.

Minister **Hirsch Ballin**: Het kan bijvoorbeeld gaan om situaties waarbij wel degelijk bekend is vanaf welk nummer iemand placht te bellen die bij een onderzoek is betrokken. Men herinnert zich waarschijnlijk wel een aantal via de CEAS in heroverweging gekomen strafzaken of zaken waarbij herziening is gevraagd. Daarbij was het telefoonverkeer van betekenis bij het vaststellen of iemand op een bepaalde plaats is geweest of dat sprake

was van een bijzondere drukte in zijn telefoonverkeer voor of na het plegen van het misdrijf. Dan zijn die telecommunicatiegegevens wel degelijk van belang. Volgens de Landelijk Officier Forensische Research worden tussen de 20 en 25 cold cases per jaar behandeld. Een aantal concrete voorbeelden is hiervan te geven, bijvoorbeeld een kind dat na één jaar vermissing dood wordt teruggevonden. Als er nog locatiegegevens beschikbaar zijn, kan bijvoorbeeld worden vastgesteld wie uit de kring van familieleden of verzorgers zich op een bepaalde plaats hebben bevonden. In de brief van mijn voorganger aan de Tweede Kamer van 14 februari 2005 zijn voorbeelden uit de jurisprudentie aangereikt. Het betreft uitspraken van de Hoge Raad, gerechtshof en rechtbank inzake moord, liquidatie, verkrachting, berovingen, afpersingen met vrijheidsbeneming, wapens en munitie, drugs, gijzeling, ernstige mishandeling, internetstalking en kinderporno.

Voor een deel van deze zaken heb je te maken met wat gedaan wordt of kan worden door professioneel werkende misdaadorganisaties. Ook dan geldt dat zij om redenen die ik al noemde of om onverklaarbare redenen soms geen gebruik maken van de slimigheden waarover de experts de Kamer hebben ingelicht. In andere gevallen zijn deze gegevens van betekenis.

De heer **Kox** (SP): Ik verschilde niet met de minister van mening over de vraag of je bij het oplossen van een probleem van gegevens gebruik kunt maken. Je zou kunnen zeggen: hoe meer gegevens, hoe groter de kans op een oplossing. In de Tweede Kamer heeft deze minister echter al gezegd dat wij de cold cases hiermee niet kunnen oplossen. De minister noemde dit aanvankelijk wel als argument, maar nam dit later weer terug. Wij gaan deze zaken immers maar twaalf maanden bewaren. Mijn vraag spitste zich erop toe of wij misdaden kunnen voorkomen. De experts hebben ons gezegd dat dit niet gaat lukken. Je moet daarvoor namelijk een bepaalde snelheid hebben en die kan in deze enorme hoeveelheid gegevens niet gerealiseerd worden, tenzij je absurd hoge kosten maakt. Dat bericht moet de minister ook gekregen hebben. Misschien kunnen wij zeggen dat je voor het oplossen van een misdaad wel iets aan de gegevens hebt, maar niet voor het voorkomen ervan?

Minister **Hirsch Ballin**: Er zijn situaties waarin dat wel helpt. Stel dat je te maken hebt met een ontvoering. Er kan via telecommunicatiegegevens worden vastgesteld welke route de ontvoerder heeft afgelegd en waar hij zich bevindt. Dan is het zeer wel denkbaar dat dit helpt om de zaak op te lossen. Ik heb dit wetsvoorstel echter niet primair vanuit het oogpunt van preventie van criminaliteit, maar vanuit het oogpunt van opsporing verdedigd en toegelicht.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Het valt mij op dat de minister een voorbeeld noemt dat in de onmiddellijke omgeving plaatsheeft. Het gaat hierbij om een tijdspanne van zes maanden. Ik wilde dit even markeren. Ik vroeg mij nog iets anders af. Van Kamerleden die ook in de praktijk werken, hoor ik dat het in de praktijk niet zo veel voorkomt. De minister antwoordt: ja, maar in zo'n situatie kan ... Ik wil dat onmiddellijk aannemen. Echter, is de minister, als ik dit link aan de voorwaarden van proportionaliteit, van oordeel dat hij op enig moment zal zeggen: het had misschien in één, twee of drie gevallen

Hirsch Ballin

kunnen helpen, maar zo'n beperkt aantal kan niet opwegen tegen wat wij hier doen? Of zegt de minister: ook al is er maar één zware zaak die ik hierdoor heb kunnen oplossen, het proportionaliteitsvraagstuk is hiermee voor mij opgelost?

Minister **Hirsch Ballin**: Proportionaliteit zegt per definitie dat het gaat om twee factoren. Deze spelen beide een rol voor mij. Als het bewaren van deze gegevens grote risico's meebrengt dat nieuwsgierigen zich toegang verschaffen tot kennis van waar iemand op enig moment is geweest, hoe zijn gedrag was in de privésfeer, hoe zijn uitgaansleven eruit zag en dergelijke, dan zou dit een negatief punt zijn. Daarom heb ik in alle fasen gezegd dat de waarborgen die gesteld worden en de effectiviteit ervan – wij zullen deze bekijken bij het implementatieplan – voor mij een wezenlijk bestanddeel zijn in de beoordeling van proportionaliteit. Ik hoop dat wij gezamenlijk de andere kant van de balans kunnen bezien. Ik wil dit niet tot in het extreme opvoeren, in de zin dat hieraan is voldaan ook al zou het maar gaan om één zaak per eeuw. Er zijn zaken van dusdanig groot gewicht die ook na vele jaren worden ervaren als een ernstige inbreuk op de rechtsorde. Ik wil niet op een onkiese manier moordzaken en verdwijningen in de afgelopen tien jaar de revue laten passeren, maar als men zich deze zelf voor de geest haalt, zal men zich dit realiseren. Als wij, zonder dat iemand er verder last van heeft, de kans zouden hebben om enkele van deze zaken op te lossen met behulp van gegevens die verder in een volstrekt gesloten elektronische kluis liggen, hebben wij mijns inziens al goed werk gedaan.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): De minister noemt twee kanten van de balans. Hij zegt dat verder niemand er last van heeft. In mijn eerste termijn heb ik een ander element van last hebben genoemd. Als gegevens van zolang geleden iemand ergens aan linken, kan dat namelijk ook een enorme inbreuk zijn. Wij moeten dit ook bij de andere kant van de balans betrekken. Dit element wordt door mensen ervaren als een ernstige aantasting. Wij moeten hier niet te licht overheen gaan. Uit het antwoord van de minister maak ik op dat hij zegt: één zaak in de eeuw niet, maar twee zaken in de afgelopen 30 jaar vind ik al voldoende.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik voel niet zo veel voor deze kwantitatieve benadering. Ik wil dit debat niet belasten of een emotionele lading geven, maar ik vraag mevrouw Westerveld zich een paar zaken voor de geest te halen die onopgelost zijn. Stel dat wij in staat zouden zijn om in te zoomen op één of twee contacten rondom een moord of verdwijning. Ook vanuit het oogpunt van mensen niet onnodig belasten is dit echt te prefereren boven het nog eens bevragen van een heel dorp, om maar iets te noemen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ook uit het vorige antwoord van de minister maak ik op dat mijn fractie met de minister van mening verschilt over de noodzaak en proportionaliteit als het aankomt op de vraag of je een enkele zaak eventueel nog kunt oplossen. Ik heb nog een andere vraag. Is het in deze gevallen het enige mogelijke middel om een zaak op te lossen? Ik heb hier een brief van de Regionale Recherche Ondersteuning waarin wordt aangegeven dat in de praktijk weliswaar

vaker behoefte blijkt te bestaan aan een langere termijn dan zes maanden, maar dat het doel, omdat deze termijn doorgaans niet voorhanden is, via andere opsporingsmiddelen meestal toch bereikt wordt. Dan is het de vraag of het nodig is om deze mogelijkheid te hebben. Misschien hebben wij voldoende andere mogelijkheden om toch tot een oplossing te komen. Dat is ook een beetje de vraag van mevrouw Duthler: is het ondergeschikt, is het aanvullend of is het zo uniek dat wij zonder dit middel vele loslopende criminelen hebben die wij niet kunnen vangen?

Minister **Hirsch Ballin**: Mevrouw Strik begon haar interruptie met de opmerking dat wij van mening verschillen. Ik hoop dat dit debat erop gericht is dat wij de gezichtspunten die wij naar voren brengen, op elkaar laten inwerken. Vandaar ook mijn reactie aan het adres van degenen die hun zorg uitspraken over onevenredige lasten voor de kleine internet service providers.

Dan de mogelijkheid van andere opsporingsmiddelen. Zoals iedereen met ervaring in opsporingsonderzoek weet, gaat het heel vaak om de combinatie van aanknopingspunten om moeilijk oplosbare zaken dichterbij een oplossing te brengen. Daarin zijn dit soort gegevens van betekenis. Dit is ook klip-en-klaar uitgesproken in de adviezen van de politie en het Openbaar Ministerie die ik als bijlage bij de memorie van toelichting heb gevoegd. Dat in situaties waarin het ene aanknopingspunt niet beschikbaar is naar een ander wordt gekeken of naar combinaties ervan, is zeker waar, daar is geen twijfel over.

De heer **Kox** (SP): Ik hoorde de minister zeggen: waarom zou je het niet gebruiken als er verder niemand last van heeft? In de snelheid van de redenering kon ik dat begrijpen, maar wij hebben het wel over een regeling waarvan het College bescherming persoonsgegevens stelt dat die strijdig is met artikel 8. Wij hebben het over een regeling waarvan collega Franken zegt dat die buitengewoon riskant is en zelfs een vrijwillige weg naar de politiestaat kan zijn. Wat je ook van die laatste kwalificatie mag denken, je kunt niet zeggen dat niemand er last van heeft. De rechtsstaat zou er last van kunnen hebben en dat moet de minister van Justitie ook aan het hart gaan. Het gaat erom dat ik niet weet wat er met mijn gegevens gebeurt.

Wij hebben onlangs minister Van der Hoeven teruggestuurd met een wetsvoorstel dat regelde dat mensen slimme energiemeters in huis krijgen waarmee gegevens doorgestuurd kunnen worden. Toen werd ook het argument gebruikt "daar heb je toch geen last van". Deze Kamer heeft daarop het volgende gezegd. Mevrouw de minister, daar hebben wij namens onze burgers last van. Dat moet u vragen en het mag alleen als er toestemming voor is verleend. Als de burgers niet weten dat die gegevens worden doorgestuurd, moet u dat niet doen.

In dit geval worden er andere gegevens bewaard dan alleen de hoeveelheid gas of elektriciteit die ik verbruik. Wij moeten ook namens de bevolking kijken of we er last van hebben.

Minister **Hirsch Ballin**: Of men er al dan niet last van heeft ... Ik houd het liever op mijn eigen formulering. Er moeten wel de nodige waarborgen zijn. Dat is voor mij essentieel in de beoordeling. Dat is ook mijn reactie aan

Hirsch Ballin

het adres van het College bescherming persoonsgegevens. Ik ben de eerstverantwoordelijke voor de goede toepassing van deze wet. De vragen van de heer Kox zijn bij mij volstrekt aan het goede adres. Associaties met een politiestaat en dergelijke werp ik verre van mij. Die vond ik geheel misplaatst in dit verband. Voor mij is het essentieel dat de bescherming van de persoonsgegevens afdoende is.

Wij hebben het over gegevens waarvan men weet dat ze er zijn. Men kan bij de maatschappij waar men een abonnement heeft, de verkeersgegevens opvragen om de rekening te controleren. Dan blijkt dat die gegevens er zijn. De vraag is of die gegevens ook voor anderen beschikbaar moeten worden gehouden. Die vraag wordt in de richtlijn en in het wetsvoorstel beantwoord met een zeer strikt geconditioneerd "ja". Er gelden strikte condities voor de termijn, die na amendering op twaalf maanden is gekomen. Er gelden strikte condities voor wie waarvoor toegang krijgt tot de gegevens. Er gelden ook strikte condities voor de afscherming van die gegevens van andere geïnteresseerden dan de abonnee zelf, die uiteraard zeggenschap heeft over zijn eigen gegevens, en de opsporingsinstanties, met inachtneming van alle waarborgen. Dat is voor mij essentieel.

Mevrouw Strik en de heer Franken hebben over spam gesproken. In Europees verband is afgesproken dat de verkeersgegevens niet hoeven te worden bewaard als spam de eindgebruiker niet bereikt. Dat is een duidelijke zaak.

Toezicht op de naleving van de bewaarplicht is, zoals ik al in de inleiding heb gezegd, aan het Agentschap Telecom. Ik zal er samen met collega Heemskerk, die de verantwoordelijkheid heeft voor het doen en laten van dit agentschap, terdege op letten dat de beveiliging goed is gewaarborgd. Dit heb ik zojuist aan de heer Kox uitgelegd.

De heer Engels sprak over de cumulatie van maatregelen in verband met dreiging van terrorisme. Daarbij bracht hij de motie van zijn geestverwant in de Tweede Kamer, de heer Pechtold, ter sprake. Wij hebben inmiddels het rapport van de commissie-Suyver gekregen. Ik heb al laten weten dat ik daar samen met collega Ter Horst een standpunt over voorbereid. Daarbij zal ook worden gelet op de cumulatie, die gedeeltelijk maar niet in den brede relevantie voor dit onderwerp heeft. Ik verzeker dat wij uiteraard goed zullen kijken naar de aanbevelingen van de commissie-Suyver. Er is ook een wetsvoorstel bij deze Kamer aanhangig dat in het rapport van de commissie wordt genoemd. Mijn collega van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is daarvan de eerste ondertekenaar en ik de tweede.

Tot slot de tweede motie van de heer Franken over de communicatie met de Europese Commissie. Wij zullen ervoor zorgen dat alle gezichtspunten die in de behoorlijk complexe discussie over dit onderwerp in Nederland naar voren zijn gebracht, aan de orde komen in onze berichtgeving aan de Commissie.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik heb gevraagd naar de mogelijkheid van een burgerportaal. Op die manier kunnen burgers gemakkelijk via bijvoorbeeld het CIOT vragen stellen over het gebruik van hun gegevens.

Minister **Hirsch Ballin**: Dat lijkt mij een buitengewoon interessante gedachte. Ik zal die graag bezien op uitvoerbaarheid. Via onze website doen wij steeds meer

aan het informeren van burgers, ook over hun rechten en plichten. Daar hoort dit bij. Het lijkt mij een zeer interessante gedachte om dit op een of andere manier online beschikbaar te stellen.

De heer **Kox** (SP): Ik vraag een korte schorsing voordat wij aan de tweede termijn beginnen om met collega's te kunnen overleggen.

De **voorzitter**: Ik zie een aantal woordvoerders instemmend knikken. Ik schors de vergadering.

De vergadering wordt van 11.10 uur tot 11.20 uur geschorst.

□

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Ik heb gisteravond geschetst voor welk dilemma de VVD-fractie staat. Ik moet eerlijk zeggen dat dit dilemma nog steeds aan de orde is. Het onderwerp privacy en veiligheid roept veel emoties op, dat zagen wij gisteravond en zojuist ook weer. Mijn fractie probeert toch om het hoofd koel te houden. Bij inbreuken op de privacy, en dat weegt ook voor mijn fractie zeer zwaar, gaat het om de proportionaliteit, de subsidiariteit en de zorgvuldigheid. Mijn fractie is er wel van overtuigd dat er voor de zorgvuldigheid voldoende waarborgen in de wet zijn ingebouwd en dat ook de ISP's zorgvuldig met de verkeersgegevens zullen omgaan. De proportionaliteit is nog steeds een zorgpunt.

Misschien kan de minister op een aantal punten die toch een beetje in deze Kamer zijn blijven hangen, nog wat meer duidelijkheid geven.

Allereerst de suggestie, althans zo is het op mij overgekomen, dat opsporingsdiensten kunnen graaien in een grabbelton, in een hooiberg van verkeersgegevens. Volgens mij moeten opsporingsdiensten zich houden aan de voorwaarden die worden gesteld in het Wetboek van Strafvordering en moeten zij per keer een gericht verzoek doen. Kan de minister bevestigen dat dit juist is? Of is toch sprake van een grotere berg aan verkeersgegevens?

Een deel van het dilemma heeft te maken met de bewaartermijn. De lengte daarvan zorgt natuurlijk voor het niet voldoen aan het vereiste van proportionaliteit. Mijn fractie heeft begrepen dat opsporingsdiensten pas wat aan verkeersgegevens hebben als de gegevens langer dan zes maanden worden bewaard. Meestal worden die gegevens zo ongeveer na zeven à acht maanden opgevraagd. Zij zouden dan in ieder geval zo lang bewaard moeten worden. Ik hoor graag van de minister hoe het op dat punt zit met de effectiviteit van de bewaartermijn.

De minister heeft de aardige suggestie gedaan om een brief naar de Kamer te sturen waarin hij aangeeft hoe de nulmeting verloopt met de ISP's, wat zij vastleggen en hoe de bewaarplicht bij de ISP's wordt geïmplementeerd. De minister zal coulant optreden ten opzichte van de ISP's bij de handhaving van de bewaarplicht, zo heb ik begrepen. Dat is aardig en goed om te horen. Het is ook goed om te horen dat de ISP's niet met onevenredige investeringskosten worden opgezadeld.

Ik krijg van de minister graag meer helderheid over de bewaartermijn en de zorgvuldigheid om uiteindelijk onze balans op te kunnen maken.

□

De heer **Engels** (D66): Mevrouw de voorzitter. Ik spreek namens de fracties van D66 en de OSF mijn waardering uit voor de reactie van de minister op onze inbreng. Wij kunnen vaststellen dat er Kamerbreed ernstige inhoudelijke kritiek is op het wetsvoorstel, die betrekking heeft op nut en noodzaak, effectiviteit, proportionaliteit en daarmee ook aard en omvang van de aantasting van de privacy.

Gisteren is een indrukwekkende illustratie gegeven van afwegingen op basis van politieke opportuniteit, waardoor een enkele fractie of meerdere fracties de ernstige en principiële bezwaren toch anders wegen op basis van zelf gecreëerde voorwaarden.

Het aanbod van de minister over de nulmeting en de toetsing van de implementatie is sympathiek, maar of hij daarmee voldoende tegemoetkomt aan het CDA, laat ik maar even in het midden. Dat mag het CDA uiteraard zelf beoordelen. Aangezien wij de moties-Franken van te weinig betekenis vonden om daarmee groen licht te geven voor het wetsvoorstel, is ook het aanbod van de minister in onze afweging niet doorslaggevend. Ik neem aan dat hij dit kan begrijpen.

Ik kom tot de conclusie dat het wetsvoorstel met name op het punt van de omvang van de bewaartermijn in onze ogen onvoldoende nut en noodzaak heeft, te weinig effectiviteit zal kennen en ook niet proportioneel is. Om die reden brengt het voor ons een te grote aantasting van de privacy met zich. Het liefst zouden wij willen – ik ga dat zelf niet voorstellen, omdat ik begrijp dat een andere fractie met een voorstel in die richting zal komen – dat de bewaartermijn in een novelle wordt teruggebracht naar zes maanden. Ik weet niet hoe de Kamer daarover zal oordelen, al heb ik wel een vermoeden. Als dat voorstel wordt gedaan door een van de collega's, dan zal mijn fractie dat steunen.

Voor een ordelijke afloop van het debat wil ik wel zelf een motie aanbieden met onze secundaire optie, namelijk om, als de novelle niet haalbaar blijkt, de behandeling van de wet op te schorten en aan te houden tot de evaluatie van de Europese richtlijn heeft plaatsgevonden. Om dat in ieder geval onderdeel van de beraadslaging te blijven laten uitmaken, overhandig ik u de motie, mevrouw de voorzitter.

Motie

De **voorzitter**: Door de leden Engels, Kox, Strik, Schouw en Koffeman wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de aan het wetsvoorstel 31145 (Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens) ten grondslag liggende Richtlijn vóór september 2010 zal zijn geëvalueerd;

voorts overwegende dat het niet ondenkbaar is dat deze evaluatie een nieuw licht werpt op de inhoud van de Richtlijn en van het wetsvoorstel;

verzoekt de regering, voornoemd wetsvoorstel aan te houden totdat de uitkomsten van de hiervoor bedoelde evaluatie bekend zijn gemaakt,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter J (31145).

De heer **Engels** (D66): Mevrouw de voorzitter. Daarmee ben ik aan het eind van mijn inbreng in tweede termijn.

□

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording en de duidelijke toezeggingen die hij heeft gedaan met betrekking tot de inhoud van de moties. Het blijkt dat ik toch nog een enkele toevoeging moet doen aan de behandeling in eerste termijn, omdat het accent door verschillende collega's wat eenzijdig is gelegd. Mijn betoog was dat je kwaad bij de wortel moet aanpakken. Die wortel is een richtlijn waar gebreken aan kleven. Ten aanzien van het opsommen van deze gebreken heb ik de heer Kox leren kennen als een haast devote aanhanger. Ik was daar zeer door getroffen. Ik vond dat ik het deze week beter deed dan vorige week, toen ik weliswaar een resolutie door de Parlementaire Assemblee van de OVSE heb mogen halen – een getuige daarvan zit achter de heer Kox – maar ik kon één lid niet overtuigen. Dat was een klassieke Griekse marxist, die ook in de terminologie van Marx debatteerde. Jammer genoeg kon ik hem niet overtuigen, maar de heer Kox heeft zich ten aanzien van de rechtsstatelijke en de technische kritiekpunten als een devote aanhanger laten zien, zodanig zelfs dat hij vele malen mijn naam heeft geciteerd. Dat is veel te veel eer, want ik heb dat allemaal natuurlijk niet zelf bedacht. Je staat net als een andere natuurkundige altijd op de schouders van je voorganger en zo kom je verder.

De heer **Kox** (SP): Voor iemand die katholiek is gedoopt en opgeleid, is de aanduiding "devote aanhanger" een compliment en zeker niet vervelend. Ik heb willen aangeven dat met name de heer Franken ons in de afgelopen jaren argumenten heeft gegeven om erg kritisch te zijn op deze wet. Ik heb geen reden om afstand te nemen van alle argumenten die hij heeft aangevoerd. Natuurlijk hebben wij dat allemaal samen gedaan, maar onder zijn leiding. Dat heb ik willen aangeven en de heer Franken heeft dat ook zelf meteen duidelijk gemaakt: hij vindt nog steeds wat hij vindt, maar er zijn politieke redenen. De minister vindt namelijk dat wij ondanks die kritiek toch voor dit wetsvoorstel moeten stemmen. Daar ben ik geen devote aanhanger van, want ik vind dat de afstand tussen regering en Eerste Kamer ruimer zou moeten zijn en dat de Eerste Kamer, zelfs vanuit de regeringspartijen, zou moeten kunnen zeggen dat de minister nu iets onmogelijks vraagt. Ik ben benieuwd naar de eerste publicatie van de heer Franken in de vakpers na dit debat over deze materie, want die zal met belangstelling tegemoet worden gezien.

De heer **Franken** (CDA): Ik zal het concept langs u laten lopen. Mijn fractie is consistent en consequent geweest in de redeneringen hier. Daarom heb ik gisteren gezegd dat de stukken als herhaald en ingelast moeten worden

Franken

beschouwd en als zodanig moeten worden gepresenteerd bij het overleg in Brussel. Tegen die richtlijn moet je actie ondernemen. Daarom moet je naar Brussel. In 2010 vindt een evaluatie plaats. Daarvoor beschikt men op dit moment nog over te weinig gegevens. In Nederland is bijvoorbeeld nog niets geïmplementeerd. Dan heb je dus nog geen gegevens om een evaluatie te laten plaatsvinden, maar het klimaat is daar nu wel gunstig voor. Een hoge ambtenaar heeft half mei gezegd dat telefonie prioriteit moet krijgen boven de "next generation issues" vanuit internet. Die moeten we later goed oppakken. Daaruit blijkt dat het klimaat daar gunstig is om hierover overwegingen te geven.

Een andere directeur-generaal heeft gezegd dat de richtlijn is opgesteld als reactie op de aanslagen in Madrid in 2004 en in Londen in 2005 en dat de richtlijn is gericht op terrorismebestrijding, maar er is een uitbreiding geweest naar "serious crime". Dat is "a fundamental change of aim. The discussion about the scope of the directive is far from closed." Mijn voornaamste punt is dat we niet meer in een Concorde over de oceaan gaan vliegen, want dat is een ouderwetse en gevaarlijke technologie; dat moet je niet doen. Vandaar de motie op stuk nr. 1, die gisteren nogal badinerend werd besproken door de heer Engels. Wij moeten naar Brussel om een Nederlandse bijdrage aan dat debat te leveren. Dat moeten we meteen doen wanneer die evaluatie gestart wordt, want daar hebben wij iets te zeggen.

Dan komt het punt voor nu: nu hebben we een richtlijn die vaststaat en er is een verdragsverplichting tot implementatie. Dat is een constitutionele plicht. Dan zegt mijn fractie – op dat punt lopen de heer Kox en ik uiteen; hij gaat naar links en ik naar rechts of in dit geval misschien juist andersom – dat het verschil tussen zes en twaalf maanden niet principieel is. We moeten het hele bestaan van de richtlijn bediscussiëren, maar we zitten er nu mee. De minister heeft gezegd dat 24 maanden mooi zou zijn voor die cold cases, maar bij echte cold cases duurt het langer dan 24 maanden. Dat is dus een beperking. Er wordt ook geen nationale kop op de richtlijn gezet. Het is een harmonisatiegebrek, omdat daar een variabele termijn in is gezet. Die fout heeft men dus in Brussel gemaakt. Twaalf maanden is een compromis, dat door de Tweede Kamer is bereikt. Ik ben daar niet gelukkig mee, maar ik denk niet dat wij de Tweede Kamer moeten opzadelen met een novelle, in de zin van: jullie hebben een compromis bereikt maar wij vinden dat toch te veel; ga dat compromis maar overdoen. Dat is een betutteling van onze collega's aan de overzijde. Dan hebben wij geen debat met de regering, maar een indirect debat met de Kamer aan de overzijde. Dat lijkt mij niet juist.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Wat raar dat u dat "betutteling" noemt. De Eerste Kamer heeft toch een eigenstandige rol en een eigenstandige toetsing te doen? Als de Kamer besluit dat er zoveel bezwaren aan de richtlijn kleven dat wij ons beter kunnen beperken tot een minimale verplichting, in elk geval tot de evaluatie, bemoeien wij ons toch niet met een politiek compromis? U schakelt uw eigen rol uit!

De heer **Franken** (CDA): Nee, allerm minst. Ik kijk echter wel naar de effectiviteit daarvan. Als aan de overkant na lange onderhandelingen een compromis is bewerksteld,

ligd, zeg ik niet: minister, ga ervoor zorgen dat zij het daar anders doen. Dat is mijn punt. Wij zijn hier voor een eigenstandige beoordeling. We mogen zeggen dat wij dat ongelukkig vinden. Ik zeg ook dat ik die richtlijn ongelukkig vind. Daar moeten wij iets aan doen en daarom moeten wij naar Brussel. Voor de tijd daarvoor heb ik een motie ingediend, zodat wij niet aan geldverspilling doen, de consumenten niet op kosten jagen en de boel niet opjagen met onomkeerbare maatregelen.

De heer **Engels** (D66): Ik moet zeggen dat ik het eens ben met mevrouw Strik. Ook deze benadering roept vraagtekens op. U hebt gisteren mijn licht ironische bejegening van uw moties en uw inbreng als "cynisch" afgedaan en nu als "badinerend". Het was ironisch bedoeld, maar de boodschap was helder. Dat kwam door de voorspelbaarheid van uw betoog. Mijn punt is dat u nu een aantal argumenten geeft op grond waarvan deze Kamer toch zou moeten instemmen met het wetsvoorstel en de vinger vervolgens aan de pols zou moeten houden. Ik kan mij echter niet aan de indruk onttrekken dat uw argumentaties niet meer een objectieve rationaliteit hebben, maar heel sterk worden ingekleurd door politieke opportuniteit, waar u gisteren mee begonnen bent. U bent uit op een doel. Dat maakt de aanvaardbaarheid van uw argumentatie sinds gisteravond, anders dan in de periode daarvoor, behoorlijk fragwürdig.

De heer **Franken** (CDA): Dat is uw goed recht. Boven-dien moet ik u zeggen dat objectieve rationaliteit niet bestaat; dat moet u als wetenschapper toch ook weten.

□

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Het laatste punt van de CDA-fractie onderstreept het punt waarmee ik mijn inbreng in tweede termijn wil beginnen. Het spijt me dat ik daar toch nog even op wil terugkomen. Ik heb het over de manier waarop dit wetsvoorstel tot ons is gekomen. Mijn fractie heeft overwogen om op dit punt met een motie te komen, ongeveer langs de door mij geschetste lijnen. Dat hebben wij uiteindelijk niet gedaan, omdat wij ons realiseren dat de praktijk van de wetgeving te lenig is om die in één regel te kunnen samenvatten. Wij vragen de minister echter met klem of hij enkele creatieve staatsrechtsgeleerden op dit punt wil loslaten. Wij denken namelijk dat dit punt zich zeer regelmatig zal voordoen, juist in situaties waarin in de Tweede Kamer een compromis wordt gebakken op een punt waar "Europa" keuzemogelijkheden biedt. De Eerste Kamer moet dan toch de mogelijkheid hebben om, zonder direct de kritiek op zich te laden dat zij ons land met boetes opzadelt, een eigen afweging te maken. De minister noemt dat "het recht van amendement". Dat zou je, als je "Europa" uitschakelt, zo kunnen noemen. Mijn stelling is: op het moment dat de Europese complicatie erbij gekomen is, heeft dit hele verhaal een andere lading gekregen.

Ik zou hier in plaats van een paar zinnen toch een wat beter onderbouwd betoog over willen horen, met inachtneming van alle complicaties, de rol van de Eerste Kamer, Europese verplichtingen en andere afwegingen. De varianten die de minister in zijn antwoord benoemde, heb ook ik bedacht en vervolgens verworpen. Het moet toch mogelijk zijn om tot een goede leidraad te komen voor hoe je uit dit soort dingen komt, zodat we niet elke

Westerveld

keer bij wetsvoorstellen deze discussie hoeven te hebben? Mijn collega van de SP gaf daarvan al een paar voorbeelden. Wij moeten zeggen: bij dit voorstel willen wij de minister meegeven om het voortaan zo te doen. Het is aardig dat wij dit debat nu hebben over een wet die onder Justitie valt, want de minister kan zich als probleemeigenaar van dit onderwerp beschouwen.

Voor de rest dank ik de minister voor zijn toezeggingen, ook aan de CDA-fractie. Ik moet echter zeggen dat mijn fractie de afweging nog steeds buitengewoon ingewikkeld vindt. Ik kan nog niet voorspellen hoe het uiteindelijk gaat uitvallen. Eigenlijk gaat onze voorkeur ernaar uit om af te wachten wat er uit de Europese evaluatie komt. Wat wij hebben begrepen, is dat nogal wat landen al geïmplementeerd hebben. Er ligt dus een behoorlijke berg aan informatie over de manier waarop die richtlijn uitwerkt. Dan kunnen wij de risico's die gisteren door verschillende woordvoerders naar voren gebracht zijn op hun merites beoordelen. Bovendien hebben wij dan ook informatie over de manier waarop in Europa wordt gekeken naar het wegingsmoment dat de minister schetste in het korte interruptiedebatje met mij. Stel dat het maar over twee zaken gaat. Heb je het er dan allemaal wel voor over?

Het viel mij op dat er eigenlijk twee typen problemen zijn: problemen met de opslag en problemen met het gebruik. De woordvoerder van de SP-fractie had het met name over de problemen met het gebruik. Ik heb de indruk dat de nulmeting die wordt uitgevoerd vooral gaat over de problemen met de opslag. Uiteindelijk gaat het natuurlijk om de vraag wat er gebeurt met het gebruik als die enorme hoeveelheid gegevens er is. Ik denk dan aan de privacy, de phishing expedities en de foutmeldingen die kunnen plaatsvinden. Dat zijn zaken waarvan ik hoop dat de evaluatie er wat meer klaarheid over zal brengen. Ook om die reden heeft mijn fractie een motie voorbereid. Of die motie in stemming wordt gebracht, zal afhangen van de vraag of het wetsvoorstel wordt aanvaard. Om te voorkomen dat dit in de vergetelheid raakt, zal ik die motie graag in deze Kamer inbrengen.

Motie

De **voorzitter**: Door de leden Westerveld, Engels en Kox wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat wetsvoorstel 31145 ziet op de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG;

overwegende dat het wetsvoorstel drie jaar na de inwerkingtreding zal worden geëvalueerd, terwijl de aan het wetsvoorstel ten grondslag liggende Richtlijn vóór september 2010 aan een evaluatie zal worden onderworpen;

constaterende dat het niet ondenkbaar is dat ten gevolge van de laatstgenoemde evaluatie min of meer ingrijpende wijzigingen in de Richtlijn zullen worden aangebracht die tot een aanmerkelijke verlichting van de

inspanningen van de met de uitvoering belaste ondernemers kunnen leiden;

verzoekt de regering, de wet niet eerder te laten ingaan dan nadat de resultaten van de Europese evaluatie bekend zijn en met de Staten-Generaal zijn besproken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter K (31145).

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Hij heeft een kernachtig betoog gehouden, bij tijd en wijle ook wat emotioneel. Dat is begrijpelijk, want wij hebben het over twee belangen die dicht bij burgers komen. Het is de minister die beide belangen dient te behartigen. Het gaat om het belang van een veilige samenleving, die vraagt om optimale opsporingsmogelijkheden, maar dezelfde samenleving vraagt ook om de veiligheid van privégegevens van burgers, waardoor mensen hun recht op een persoonlijke levenssfeer kunnen uitoefenen. Die twee staan naar onze mening minder tegenover elkaar dan de minister lijkt te veronderstellen. Natuurlijk willen wij allemaal zoveel mogelijk daders berechten, maar het zal altijd om een belangenafweging gaan.

De minister vindt het huidige wetsvoorstel geen inbreuk op het recht op een persoonlijke levenssfeer, omdat sprake is van een geoorloofde beperking van dat recht. Daarover verschillen wij van mening. Ik zei het net al in mijn interruptie. De minister heeft het idee dat ik het in juridische zin bij het verkeerde eind heb. Ik denk dat dit niet klopt en dat wij ook in juridische zin van mening verschillen. De beperking van het recht op een persoonlijke levenssfeer moet altijd aantoonbaar noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en ook proportioneel. Over de inschatting of het noodzakelijk en proportioneel is, komen wij blijkbaar niet dichter bij elkaar. De minister lijkt te zeggen dat het al noodzakelijk is voor de samenleving als maar één zaak lijdt onder een langere termijn van opsporing. Naar mijn idee maakt de minister het recht op een persoonlijke levenssfeer te veel ondergeschikt aan het opsporingsbelang. Dat roept meteen de proportionaliteitsvraag op. Moet je omwille van een enkele zaak de gegevens van alle mensen lange tijd bewaren? Kan het niet met andere middelen worden opgelost? Daar is de minister nog niet op ingegaan. Ik vraag hem om dat alsnog te doen.

Ik heb een pleidooi gehouden voor een veel selectievere inzet op de traditionele opsporingsbevoegdheden die wij al hebben. Ik heb verwezen naar onderzoeken van Rob de Wijk, waaruit blijkt dat wij de daders van bijna alle beraamde aanslagen al in het vizier hadden. Met deze nieuwe methode komen wij dus niet plotseling heel nieuwe verdachten op het spoor, waardoor wij zaken kunnen voorkomen. Misschien miskent de minister de mogelijkheden die wij al hebben en zijn wij veel te veel gefixeerd op de technologie. Door die verblindheid gaan wij wellicht eerder fouten maken in de opsporing dan dat wij de opsporing verbeteren.

Verder sluit ik mij aan bij het pleidooi van mevrouw Westerveld. Laten wij eens goed gaan kijken hoe wij onze rol beter kunnen vervullen en hoe wij de richtlijnen zouden willen implementeren. Ik ben het met de minister

Strik

eens dat hier geen sprake is van een nationale kop, want het is een kwestie van gebruik maken van de bandbreedte die de richtlijn aangeeft. Dan nog is er een behoorlijk verschil of je het minimaal of maximaal implementeert. Daar liggen nationale beleidskeuzen aan ten grondslag. Wij willen onze rol als medewetgever fatsoenlijk kunnen vervullen, maar op deze manier kan dat niet. Als wij tegen stemmen, dan stemmen wij meteen tegen een Europeesrechtelijke verplichting.

Er zijn een paar punten waarvan ik wil dat de minister erop ingaat. Ik heb het voorstel van een burgerportaal gedaan, een manier voor burgers om inzichtelijk te krijgen waarvoor hun gegevens zijn gebruikt, wanneer ze zijn gebruikt en of ze zijn vernietigd. Aan de notificatieplicht moeten wij toch al voldoen. Ik bedoel het niet zo dat op de website komt te staan wat de Wet bewaarplicht inhoudt en wat het betekent voor de gegevens van burgers. Ik vraag om een individuele rechtsgang, een mogelijkheid voor burgers om te weten wat er met hun specifieke gegevens gebeurt. Ik had ook nog gevraagd om de suggestie uit te werken dat de overheid zelf de gegevens in bestanden bewaart. Waarom nemen wij het niet over van de bedrijven op het moment dat de bewaarplicht voor langere termijnen geldt? De minister hangt erg aan die rechtswaarborgen en dat waardeer ik ook zeer. De grootst mogelijke zekerheid heb je als overheid als je er ook zelf voor zorgt dat die rechtswaarborgen worden nagekomen. Nu leggen wij in principe heel belangrijke rechtswaarborgen bij het bedrijfsleven. Dat is altijd kwetsbaarder.

De heer **Franken** (CDA): Ik ben het eens met het betoog van mevrouw Strik over de kritiekpunten op de richtlijn en de uitvoering daarvan. Vindt zij het niet gevaarlijk om alles in een grote databank onder te brengen? Daar schep je juist een veiligheidsrisico mee.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Dat heb ik in eerste termijn ook al aangegeven. Daar ben ik niet meteen voor geporteerd. Ik heb er juist veel bezwaren tegen geuit tijdens de behandeling van de Paspoortwet. Het is de vraag of je het per se in een centrale databank moet opslaan. Je zou ook kunnen kijken of je het met gedecentraliseerde databanken in eigen hand kunt houden. Het een hoeft het ander dus niet uit te sluiten naar mijn idee.

Voorzitter. Ik heb het gisteren ook al betoogd. Meteen na de terroristische aanslagen hadden overheden de neiging om hun veiligheidsmaatregelen voorop te stellen en de burgerrechten te veronachtzamen onder het motto "veiligheid boven alles". Ik denk dat wij inmiddels, na alle onderzoeken naar effecten van maatregelen, mogen toegeven dat wij die rechtsstatelijke beginselen alleen effectief kunnen verdedigen als wij die beginselen hoog houden. Daar draait het tenslotte om. Daarvoor willen wij ze ook beschermen. Terrorismebestrijding is daar geen uitzondering op, ook niet tijdelijk of als noodmaatregel. Wij zijn ons bewust van de Europeesrechtelijke verplichting om de richtlijn om te zetten. Gelet op onze bezwaren heeft het onze voorkeur om de implementatie uit te stellen. Er zijn nog heel veel onzekerheden. Aan de evaluatieverslagen is te zien dat de lidstaten die het hebben geïmplementeerd al enorm veel informatie hebben. Er zijn veel twijfels over de effectiviteit en over nut en noodzaak. Van die informatie valt al heel wat te leren. We hoeven daar niet per se onze ervaringen aan

toe te voegen. Het zou betekenen dat we providers opzadelen met allerlei investeringen. Ik zou zeggen: leer nu van die andere lidstaten. Ondertussen kunnen wij wachten op de uitspraak van het Bundesverfassungsgericht. Als deze instantie "nee" zegt, komt alles weer in een ander daglicht te staan.

De heer **Franken** (CDA): Over 2008 zijn slechts gegevens van zeven lidstaten bekend. In 2009 kwam het een beetje op gang, maar er is nog steeds niet voldoende materiaal. Om er iets van te kunnen leren, moeten wij dus nog even wachten. Als de lidstaten niet implementeren, komen er ook geen gegevens vrij. Dan kan je dus helemaal niet evalueren in 2010.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Er zijn ongeveer 21 lidstaten die al hebben geïmplementeerd.

De heer **Franken** (CDA): Van zeven lidstaten zijn de gegevens bekend. Dat is gebleken op een bijeenkomst in mei 2009 in Brussel, waarmee u ook bekend bent.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Precies. De Commissie heeft dan ook de lidstaten opgeroepen om met meer statistische gegevens te komen. Dat zou de meerwaarde van de richtlijn kunnen aantonen. Anders is er de dreiging dat de richtlijn moet worden aangepast. Niet alle 21 lidstaten hebben gegevens geleverd, maar ik ga ervan uit dat die gegevens er komen als implementatie heeft plaatsgevonden. Als Nederland straks als enige wel statistische gegevens levert, is dat ook onvoldoende voor een evaluatie. Laten wij nu gebruikmaken van de gegevens van landen die de weg al hebben afgelegd. Wij zijn door al dat overleg met de telecombedrijven vrij laat met implementatie en dat biedt de gelegenheid om te leren van de ervaringen in andere landen.

Voorzitter. Gelet op de Europeesrechtelijke verplichting kan mijn fractie ermee leven als de richtlijn in minimale vorm wordt geïmplementeerd op voorwaarde dat de minister onze zorgen bij de evaluatie naar voren brengt en aandringt op een grondige herziening van de richtlijn. Het eerste gaat de minister in ieder geval doen. Ik ga nu een motie indienen om met een novelle naar de Tweede Kamer te gaan met de bedoeling om de richtlijn tot de evaluatie niet verder te implementeren dan noodzakelijk voor de Europeesrechtelijke verplichtingen. De motie vraagt om de bewaarplicht terug te brengen tot een halfjaar.

Motie

De **voorzitter**: Door de leden Strik, Engels, Kox, Vliegthart en Thissen wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het wetsvoorstel bewaarplicht telecomcommunicatiegegevens ziet op de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG;

Strik

overwegende dat door de Eerste Kamer der Staten-Generaal reeds in de discussie rondom de totstandkoming van Europese regelgeving omtrent de bewaarplicht telecommunicatiegegevens bezwaren zijn geuit met betrekking tot het nut en de noodzaak van dergelijke regelgeving;

constaterende dat door de Eerste Kamer aangezochte experts hebben betoogd dat er ernstige twijfels bestaan met betrekking tot de effectiviteit – en daarmee voor wat betreft nut en noodzaak – van de bewaarplicht van met name internetgegevens;

constaterende dat de effectiviteit afneemt naarmate de bewaartermijn langer wordt, terwijl de kosten voor internet service providers aanzienlijk toenemen;

constaterende dat Richtlijn 2006/24/EG ook niet verplicht tot een langere bewaartermijn dan zes maanden;

verzoekt de regering, het wetsvoorstel middels een novelle zodanig te wijzigen dat de bewaartermijn op zes maanden wordt gesteld,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter L (31145).

Mevrouw **Lagerwerf-Vergunst** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter! Onze fracties hadden gisteravond ernstige inhoudelijke kritiek op het wetsvoorstel. In de loop der tijd zijn bij onze fracties twijfels ontstaan die de minister in zijn antwoord vooralsnog niet heeft kunnen weg nemen.

Ook nu heb ik weer weinig woorden nodig om duidelijk te maken wat ik vind. Mijn collega heeft gisteravond de uitgangspunten genoemd waar onze fracties van uitgaan. Wij zijn ons ervan bewust dat wij verplicht zijn om een richtlijn te implementeren. Dat betekent voor ons in ieder geval een minimumtermijn van zes maanden. Wij hebben ook nog gesproken over de inbreuk op de privacy, de proportionaliteit, nut en noodzaak en de effectiviteit. Wij hebben er uiteraard over nagedacht hoe wij hiermee moeten omgaan. Een goede Bijbelse spreuk luidt dat, als iemand aan je vraagt om één mijl mee te gaan, je twee mijlen met hem gaat. Voor alle duidelijkheid: dit betekent niet dat wij 24 maanden willen gaan nu de minister 12 maanden vraagt. Wij hebben de minister nadrukkelijk gevraagd om te reageren op ons verzoek of het mogelijk is om de wet aan te nemen en wat de zes maanden te boven gaat voorlopig in de ijskast te zetten totdat wij meer weten over de evaluatie van de richtlijn. Ik geef toe dat dit juridisch-technisch niet de schoonheidsprijs verdient, maar het is al eens eerder gebeurd. Laatst hebben wij een creatieve oplossing gevonden bij een verzamelwet van deze minister waar de gehele Kamer achter stond. Ik heb de minister niet expliciet horen reageren op ons verzoek en ik vraag hem, dat alsnog te doen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Vindt u het staatsrechtelijk wel zuiver om een kortere bewaartermijn te vragen? Als u voor onze motie stemt, kunt u hetzelfde bereiken maar dan wel in staatsrechtelijke zuivere zin. Dan kunt u na de

evaluatie altijd nog pleiten voor een langere bewaartermijn. Stel dat uit de evaluatie naar voren komt dat een bewaartermijn van zes maanden niet effectief genoeg is, dan hebt u geen middelen meer in handen om dat te wijzigen. Het is dan immers aan de regering om te beoordelen wat zij met de evaluatie doet.

Mevrouw **Lagerwerf-Vergunst** (ChristenUnie): Ik wil niet ingaan op de vraag of het staatsrechtelijk wel of niet kan. Ik geef toe dat uw oplossing chiquer is, maar ik heb het dilemma geschetst waarvoor wij ons zagen geplaatst. Hoe kunnen wij hieruit komen en zo ver mogelijk met de minister meegaan? Ik kan helaas nog niet zeggen hoe wij oordelen over uw motie. Uw tweede vraag ben ik even vergeten.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): U hebt geen instrument meer in handen, want u laat het aan de regering over om te bepalen wat zij met de evaluatie doet. Het kan best zijn dat uw oordeel anders is.

Mevrouw **Lagerwerf-Vergunst** (ChristenUnie): Ik zie graag dat de resultaten van de evaluatie besproken worden in het parlement. Hier speelt het vertrouwensbeginsel een rol. Ik denk ook even aan de behandeling van de Wet publieke gezondheid waarbij de hele wet is aangenomen en een bepaald artikel niet in werking is getreden totdat deze Kamer alsnog groen licht gaf. Ik denk aan zo'n optie, maar ik kan nog geen duidelijkheid verschaffen over het stemgedrag van onze fractie ten aanzien van het wetsvoorstel en de moties.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn poging om een oplossing te bieden voor al onze problemen. Dat is een loffelijk streven. Ik kan mij voorstellen dat er dankbaarder werk is dan een karwei van een voorganger halverwege overnemen, terwijl je weet dat er buitengewoon veel ongerustheid bestaat in beide Kamers. Ook kan ik mij voorstellen dat het niet zo dankbaar is om niet je argumenten maar je politieke positie te moeten inzetten om de meest verwante fractie tot handelen te brengen dat zich niet verdraagt met de argumenten van die fractie. Ik zie de minister "nee" schudden. Dan zijn er twee mogelijkheden: of de brandstapels die collega Franken wellicht zag bestaan helemaal niet, of deze minister is niet degene die de politieke druk op collega Franken uitoefent en dan zijn het anderen. Er is in ieder geval iets dat de fractie van het CDA doet afstappen van haar wetenschappelijke rationaliteit en doet overstappen naar politieke opportuniteit. Ik heb dat overigens niet zelf verzonnen, maar gehoord.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Mijn naam wordt nu zoveel ingebracht dat ik wel moet reageren. Gisteren heb ik dat niet gedaan, omdat het debat dan persoonlijk zou worden. Maar goed, de heer Kox heeft net nog verteld hoe oprecht zijn intentie is geweest en hoe devoot hij zich heeft willen opstellen.

Het gaat erom dat wij een heel strikt operationeel argument hebben – ik heb dat politiek genoemd – namelijk dat wij een richtlijn moeten implementeren. Het verschil tussen zes en twaalf maanden vinden wij niet iets om verder ruzie over te maken. Dat is alles!

Kox

De heer **Kox** (SP): Dat bestrijd ik ook niet. Als een partij gaat draaien – ik bedoel dat niet oneerbiedig – dan zie je dat de argumenten ietwat aangepast worden. Nu zagen wij het merkwaardige verschijnsel dat collega Franken geen millimeter toefag op zijn argumenten tegen deze wet. Die bleven gewoon recht overeind. Hij telde dus niet op en kwam tot een conclusie, nee, hij telde aan de ene kant op en zei aan de andere kant dat hij nog wel iets anders had, namelijk dat hij het politiek opportuun vindt om toch voor deze wet te stemmen.

De heer **Franken** (CDA): Maar dat zijn argumenten tegen de richtlijn en niet zozeer tegen de wet. Daarom moeten wij naar Brussel om die richtlijn veranderd te krijgen.

De heer **Kox** (SP): Zeker en u hebt erop gewezen dat deze Kamer onder normale omstandigheden gehouden is om richtlijnen te implementeren, maar wij zullen het er toch met zijn allen over eens zijn dat dit "onder omstandigheden" ook echt onder omstandigheden moet zijn? Wij zijn geen stempelmachine, want dat zou de rol van de senaat op dit punt beter uit onze constitutie kunnen verdwijnen. Als Brussel met een richtlijn komt, wil dat niet zeggen dat wij daar alleen maar een stempel op moeten zetten. Wij hebben de plicht tot een eigen afweging.

Gisteren heb ik al toegegeven dat dit een buitengewoon complexe zaak is. Enerzijds hebben wij de opdracht om het kwade te voorkomen. Ik haalde dat niet als anekdote aan, maar echt als de positie van onze Eerste Kamer. Ik ben er helemaal niet voor dat wij recht van amendement zouden krijgen. Dat heb ik nooit bedoeld en dat zou ook geen goede oplossing zijn, maar dan moet het voor deze Kamer ook wel te doen zijn en moet er geen voorstel komen waarbij wordt gezegd dat wij in dit geval niet gerechtigd zijn om het kwade te voorkomen, dat wij het wel moeten doen omdat dit nu eenmaal verdragsrechtelijk moet. Ik denk niet dat het zo is. Niemand kan tegen deze Kamer zeggen dat wij iets moeten doen. Dat blijft de bevoegdheid van de Kamer zelf. Wij doen wat wij denken dat wij moeten doen en dat is het kwade voorkomen. Dit is een slechte richtlijn waar iedereen ongelukkig over is en hij wordt geïmplementeerd op de manier waarover de meeste fracties ongelukkig zijn.

De heer **Franken** (CDA): Zou u de wet dan ook afstemmen als de bewaartermijn op zes maanden was gesteld?

De heer **Kox** (SP): Dat zou opnieuw een dilemma zijn voor mijn fractie. Ik vind de richtlijn zo slecht dat je zou kunnen zeggen dat wat er nog aan toegevoegd is alleen maar toegevoegde negatieve waarde heeft. De richtlijn op zichzelf is al dusdanig slecht dat wij er eigenlijk allemaal tegen zouden moeten stemmen als wij onze argumentatie de doorslag zouden laten geven. Maar er is een oplossing. Ik kom daar straks op. Ik denk dat deze Kamer creatief genoeg is en kan zeggen: nog niet, nog niet implementeren. Dat doen wij niet het een en ook niet het ander en houden wij mogelijkheden open om voortschrijdend inzicht het werk te laten doen, om ons tot voortschrijdende kennis te brengen en straks tot een oplossing te komen die ons allen kan zinnen. Ik probeer daar op uit te komen, maar het blijft erg ingewikkeld omdat hier het probleem niet zit in wat er nationaal aan is toegevoegd, maar omdat het probleem in de richtlijn

zelf zit. Toen die aanvankelijk als kaderbesluit werd voorgelegd, liet de Eerste Kamer al direct weten daar niet mee akkoord te zullen gaan en zadelde de Tweede Kamer minister Donner zelfs met een motie op waarin stond dat hij er niet mee akkoord mocht gaan. Inderdaad is het dus al aan de wortel fout gegaan, daar hebt u gelijk in, en dat zou je tot de gewetensvraag moeten brengen of je daar nu dan wel mee zou mogen instemmen.

Ik heb de naam van collega Franken inderdaad veel genoemd. Gisteren heb ik al geprobeerd aan te geven dat ik dat niet heb gedaan om aan te tonen dat hij inconsequent is in zijn argumentatie, dat hij zou draaien of er iets bij zou verzinnen. Nee, ik heb juist gezegd dat zijn argumenten dezelfde blijven, dat die ook de mijne zijn, maar dat er iets anders is dat hem doet besluiten om toch voor de wet te stemmen. Hij sprak net over een marxist die hij ontmoette. Her en der zijn die misschien nog wel te vinden, maar een van de dingen die ik mij herinner is dat ook marxisten verstandige mensen kunnen zijn en zeggen dat het denken van de mens voor een belangrijk deel ook door zijn omstandigheden wordt bepaald. Ik zou nu zo graag willen weten wat nu de omstandigheden zijn die collega Franken en de CDA-fractie zo ver hebben gebracht dat, hoewel hun argumenten de mijne zijn, hun eindafweging toch een totaal andere is. Maar goed, voor het overige respecteer ik uiteraard de besluitvorming van de CDA-fractie.

De beantwoording van de minister heeft ons geen extra argumenten geleverd om toch voor deze wet te stemmen. Ik zie hem wat moedeloos kijken, maar ik had hem al gezegd dat dit een heel karwei zou zijn. Ik heb hem horen zeggen dat deze wet eigenlijk niet voor preventie is, maar daar was het toch wel mee begonnen als je kijkt naar waarmee de Europese Commissie destijds kwam. Dat was om de misdaad te bestrijden, dat was om terrorisme wellicht te voorkomen. Dat zit er allemaal niet meer in. In het beste geval kunnen wij er gepleegde misdrijven mee opsporen. Dat is een belangrijke zaak en taak, maar het is nogal wat als wij gegevens van iedereen gaan opslaan en al van te voren moeten toegeven dat dit niet zal leiden dat wij meer misdaden kunnen voorkomen, zoals collega Franken inderdaad al in 2005 zei.

De minister zei ook dat je er eigenlijk ook geen last van hebt en vroeg waarom je het niet gewoon laat gaan als het allemaal netjes gebeurt. Ja, wij creëren er schijnveiligheid mee en wij hadden die tijd, dat geld en al die inspanningen ook kunnen gebruiken om effectievere maatregelen te nemen.

In het begin heb ik in reactie op collega Franken al gezegd dat er misschien een oplossing is en die zou zijn tijd. Wij moeten ons tijd gunnen om te bezien hoe wij dit probleem op een betere manier kunnen oplossen dan op deze manier door tegen de richtlijn en tegen of voor de wet te stemmen. Dat is een eigenlijk niet oplosbaar dilemma. Er circuleren op dit moment enkele moties. Mijn fractie wil zo coöperatief mogelijk zijn. Wij zullen dan ook graag voor de twee moties van het CDA stemmen. Daar staat een belangrijk oordeel over de wet in, een veroordelend oordeel over de wet, en een weg waarlangs verbetering gerealiseerd zou kunnen worden, met name in nieuwe Brusselse onderhandelingen. Er ligt ook een voorstel van de fractie van de PvdA om in ieder geval de evaluatie af te wachten en dan pas verder te gaan met de daadwerkelijke uitvoering van de wet. Dat

Kox

lijkt mij verstandig, want wij kunnen daar veel van leren en wellicht een hoop gedoe mee voorkomen. Er ligt ook nog een voorstel van collega Engels om de besluitvorming op dit moment aan te houden tot de evaluatie – dat komt volgens mij dicht in de buurt van het voorstel van de PvdA. Daarom zou ik na afloop van deze termijn graag nog eens enkele minuten willen overleggen met de andere fracties om te bezien of die niet ineen zijn te schuiven. Bovendien ligt er nog een voorstel van collega Strik om met een novelle te komen, zodat wij minimaal implementeren. Dat zou de pijn wat dragelijker maken. Mijn fractie zal in ieder geval voor al deze moties stemmen, maar zou het op prijs stellen als er nog een poging werd gedaan om te kijken of deze Kamer niet meer eensgezind tot een motie zou kunnen komen. Voor de rest kan het niet aan ons liggen dat wij niet de ruimte zoeken om dit probleem op een chiquere manier op te lossen dan zich nu lijkt aan te bieden.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De twee moties over aanhouding van de besluitvorming of besluiten of de inwerkingtreding uitstellen, liggen inderdaad het dichtst bij elkaar. Welke heeft uw voorkeur? Wat vindt u staatsrechtelijk gezien de beste manier?

De heer **Kox** (SP): Staatsrechtelijk gezien vind ik aanhouden het beste. Mevrouw Duthler heeft aangegeven dat zij besluitvorming onder deze omstandigheden ook niet zo best zou vinden, maar zij heeft wel een ander oordeel over die zes maanden. De minister heeft ook aangegeven dat een langere bewaartermijn in ieder geval betekent niet eerder voorkomen maar wel beter kunnen opsporen van daders. De voorkeur van mijn fractie is dus besluitvorming aanhouden en dat zie ik in zowel het voorstel van collega Engels als dat van mevrouw Westerveld: nu geen onomkeerbare stappen zetten en ons even de tijd gunnen. Soms is tijd ook een deel van de oplossing.

□

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording van een aantal vragen in eerste termijn. Naar mijn gevoel heeft de minister geen antwoord gegeven op een belangrijke vraag, namelijk of de overheid, die door de burgers op basis van democratische beginselen boven zich is gesteld, de belangen van die burgers behartigt door hen op een manier te bejegenen die op gespannen voet staat met diezelfde democratische beginselen. Ik denk dat die vraag niet is beantwoord, omdat de minister ervan uitgaat dat de Europese richtlijn nu eenmaal moet worden geïmplementeerd en die vraag een gepasseerd station zou zijn. Mij lijkt dat niet; het is alsof de belangen van de Nederlandse burgers ondergeschikt worden gemaakt aan de Europese eis tot implementatie en dat kan niet de bedoeling zijn. De Eerste Kamer is er om een eigen afweging te maken en een keuze tussen ja of ja doet geen recht aan die eigenstandige toetsingsplicht. Het implementeren van Brusselse maatregelen waarmee niemand gelukkig is of waarvan niemand gelukkig wordt, leidt hooguit tot meer onbegrip van Nederlandse burgers ten opzichte van de Europese regels. De politiek zou daar voorzichtig mee moeten zijn.

Deze wet wordt breed beleeft als een slechte wet. Slechte wetten behoren niet te worden aangenomen. Nu

een wet aannemen, in de illusie dat in het vervolg de vinger aan de pols zou kunnen worden gehouden, is niet correct. Bij voorstemmen wordt de zeggenschap over de implementatie uit handen gegeven en dat is bij een onderwerp dat de privacy van alle burgers aangaat, niet verstandig. Dat dit niet de bedoeling kan zijn, wordt hier breed gedragen. De minister lijkt er ten onrechte van uit te gaan dat de implementatie-eis van Brussel voldoende reden is om dit wetsvoorstel hier ongeschonden te laten passeren. Dat is jammer, omdat het serieuzer nemen van de hier geuite kritiek de regering meer kansen zou hebben geboden om te volden aan de Europese eisen. Ik denk dat de Eerste Kamer het kabinet een geweldige dienst bewijst door het meer tijd te gunnen om deze wet te verbeteren.

□

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Ik dank de sprekers in tweede termijn voor de aandacht voor dit onderwerp. In mijn antwoord van vanochtend heb ik geprobeerd om maximaal recht te doen aan de zorgen en bedenkingen die gisterenavond naar voren zijn gebracht met betrekking tot de implementatie van deze richtlijn. Ik denk dat het van belang is dat het gemeen overleg, zoals het overleg tussen regering en Staten-Generaal zo mooi wordt genoemd, ertoe leidt dat de diverse gezichtspunten rondom de implementatie van deze richtlijn tot hun recht komen.

De richtlijn is rechtsgeldig tot stand gekomen. Uiteraard ben ik mij bewust van de discussie die destijds met mijn voorganger daarover is gevoerd. Maar de richtlijn is tot stand gekomen, dus op het Koninkrijk der Nederlanden rust een verplichting tot implementatie van deze richtlijn. Er is geen verplichting voor het Koninkrijk der Nederlanden om die richtlijn op een specifieke manier te implementeren, maar de implementatie moet natuurlijk wel binnen de kaders van de richtlijn blijven. In verband daarmee ben ik ingegaan op de situatie van de internet service providers en de manier waarop wij voor hen een situatie kunnen bewerkstelligen waarin mag worden verwacht dat zij meewerken en de burgers kunnen rekenen op de vereiste bescherming van persoonsgegevens bij de toepassing van de richtlijn en de wet.

Uiteraard heb ik bij deze discussie de discussie in de Tweede Kamer goed in gedachten gehouden, die qua strekking nogal verschillend was van de discussie in deze Kamer: daar werd namelijk van vele kanten naar voren gebracht dat het eigenlijk goed en wenselijk is dat deze gegevens beschikbaar zijn voor criminaliteitsbestrijding. De discussie aldaar ging niet over 6 of 12, maar over 18 of 24, al waren er fracties als GroenLinks die 6 wilden.

Ik heb dus geprobeerd om daar maximaal rekening mee te houden. Ik zal dadelijk ingaan op een bijzondere, maar tegelijk grensverkennde mogelijkheid om rekening te houden met de zorgen die mevrouw Westerveld heeft verwoord en die haar aanleiding gaven voor haar motie. Misschien is een beter alternatief denkbaar, dat tegemoetkomt aan haar zorgen en gedachten.

Maar voordat ik dat doe, is het misschien goed om in te gaan op de punten die mevrouw Duthler trefzeker onder woorden bracht over het praktisch gebruik ervan. Ik denk dat zij een aantal belangrijke zaken aansneemt. Bij deze richtlijn en de implementatie ervan is het natuurlijk

Hirsch Ballin

onze taak om het praktische nut goed voor ogen te houden. De heer Kox maakte enige opmerkingen over de doelstelling van de richtlijn. Misschien is hij door de tijd waarin hij tot stand kwam, wel erg verbonden met terrorisme. In de consideransen van de richtlijn van 2006 is dat al breder: hij is betrokken op ernstige criminaliteit meer in het algemeen, en het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten. Uiteraard geldt ook hierbij dat wij een en ander moeten bezien vanuit het oogpunt van het tot stand brengen van goede wetgeving.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik heb de consideransen 7, 8 en 9 ook genoemd. In alle drie gaat het over georganiseerde misdaad en terrorisme. De richtlijn beperkt zich dus tot die twee zware vormen van criminaliteit.

Minister **Hirsch Ballin**: Overweging 7 van de richtlijn luidt: "In de conclusies van de Raad justitie en binnenlandse zaken van 19 december 2002 wordt benadrukt dat wegens de opmerkelijke toename van de mogelijkheden van elektronische communicatie, gegevens betreffende het gebruik daarvan van bijzonder belang zijn en een waardevol instrument bij het voorkomen, onderzoeken, opsporen en vervolgen van strafbare feiten, met name in de strijd tegen de georganiseerde misdaad." Overweging 8: "In zijn verklaring betreffende de bestrijding van terrorisme van 25 maart 2004 heeft de Europese Raad aan de Raad opdracht gegeven maatregelen te bestuderen met het oog op het vaststellen van regels voor het bewaren van verkeersgegevens door telecommunicatie-aanbieders." Overweging 9 luidt: "Ingevolge artikel 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) heeft iedereen recht op respect voor zijn privéleven en zijn correspondentie. Openbare instanties kunnen in de uitoefening van dat recht tussenkomen overeenkomstig de wettelijke voorzieningen, en indien het in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van, onder andere, de nationale veiligheid, de openbare veiligheid, ter voorkoming van ordeverstoring of strafbare feiten, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. Omdat gebleken is dat de bewaring van gegevens een noodzakelijk en doeltreffend onderzoeks-instrument is voor wetshandhaving in verschillende lidstaten, en met name bij ernstige aangelegenheden zoals georganiseerde misdaad en terrorisme, dient gezorgd te worden dat de bewaarde gegevens beschikbaar zijn voor de wetshandhavingsautoriteiten gedurende een bepaalde periode, onder specifieke voorwaarden. De goedkeuring van een instrument betreffende de bewaring van gegevens overeenkomstig de vereisten van artikel 8 van het EVRM is derhalve een noodzakelijke maatregel." Zo luiden de overwegingen 7, 8 en 9 van de richtlijn.

Mevrouw Duthler vroeg naar de proportionaliteit en of zomaar graaien in bestanden aan de orde kan zijn. Die vraag is uiteraard zeer ter zake, want willekeurig graaien in databestanden is iets wat u en ik absoluut niet willen. Gegevens worden gevraagd over het gebruik van een bepaald nummer. Er is een bevel nodig van de officier van justitie overeenkomstig artikel 126n; dat gaat over heterdaadsituaties. Daarbij speelt het probleem van de bewaartermijn geen rol. Of 126u waarbij het gaat om misdrijven in georganiseerd verband. Er is dus een zeer beperkte toepassing. Artikel 126n betreft ontdekking op

heterdaad, verdenking van misdaad als omschreven en naast heterdaad ook een aantal van de ernstige misdrijven, bedoeld in artikel 67, lid 1 Wetboek van Strafrecht. Voor zware criminaliteit geldt artikel 126n. In de situatie van artikel 126u gaat het om in georganiseerd verband beramen of plegen van misdrijven. Dat is het strafvorderlijke kader waarbinnen toepassing kan worden gegeven aan deze strafvorderlijke bevoegdheden in relatie tot bij de providers aanwezige bestanden. Ik hoop dat dit aan mevrouw Duthler de vereiste en ook in mijn ogen noodzakelijke specificatie en duidelijkheid geeft.

Mevrouw Duthler heeft er volkomen gelijk in dat er bij ernstige misdrijven – er is veel aandacht besteed aan de cold cases – waarvan sprake is in relatie tot artikelen 126n en 126u van het Wetboek van Strafvordering enige tijd nodig is om een gecompliceerd opsporingsonderzoek op gang te brengen. Dan is het geen cold case, maar dan loopt het onderzoek. Zes maanden zou te kort zijn. Er waren argumenten van het Openbaar Ministerie, het college van procureurs-generaal en van de politie om op 24 maanden te gaan zitten. De Tweede Kamer heeft echter gekozen voor 12 maanden, hoewel daar ook discussies waren en pleidooien voor de ruimere termijn, naast die voor de kortere. Zes maanden zou in elk geval te weinig zijn; mevrouw Duthler heeft daar gelijk in. Wij hebben ons werk niet gedaan als wij zeggen: wij hebben de richtlijn geïmplementeerd. Een kant van het wetgevingsproces is ook dat wij goed moeten nadenken over hoe het werkt. Daarom zijn deze overwegingen terdege van belang.

De brief over de nulmeting met de internet service providers en het coulante optreden zodat zij geen onevenredige investeringslasten over zich afroepen, is inderdaad de strekking van wat ik in eerste termijn heb toegezegd. Ik neem aan dat daarmee dat specifieke punt, dat naar aanleiding van de hoorzitting onder de aandacht was gebracht, de vereiste aandacht en nadruk heeft gekregen.

Ik vermeld nog dat uit het rapport van de Erasmus-universiteit blijkt op het punt van de effectiviteit dat binnen de opsporing met grote regelmaat gebruik wordt gemaakt van historische verkeersgegevens en dat veel voor de opsporing relevante informatie door middel van deze gegevens wordt verzameld. De onderzoekers concluderen dat het onderscheid tussen het gebruik als direct of indirect bewijs niet altijd op een gemakkelijke manier te maken is, dat er daarom vaak gebruik wordt gemaakt van stuurinformatie en dat die dientengevolge niet altijd als bewijsmiddel in het strafdossier naar voren komt. Ik hoop dat dat ook van belang is voor mevrouw Lagerwerf die natuurlijk in haar rechterlijke ervaring bepaalde zaken heeft meegemaakt. In het Erasmus-onderzoek is dat breder onderzocht dan wiens persoonlijke ervaring dan ook kan meebrengen. Daaruit komt dit beeld eenduidig naar voren. Dat is het resultaat van een systematisch onderzoek. Ik hoop dat mevrouw Lagerwerf dat wil laten meewegen. Uit het onderzoek komt naar voren dat in 32 van de 65 zaken de analyse van telefoongegevens een rol heeft gespeeld bij het leveren van bewijs. In 9 van de 65 zaken hebben locatiegegevens geresulteerd in bewijs. Onderzoek van historische gegevens heeft in 8 van de 65 zaken geresulteerd in bewijs. Het heeft dus in de helft van de zaken een rol gespeeld.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Is in dat onderzoek ook

Hirsch Ballin

meegenomen hoe oud de gebruikte gegevens waren? Is duidelijk welke van de gegevens die van nut geweest zijn ouder waren dan zes maanden?

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb daar geen tabellaire uitsplitsing van maar een opsporingsonderzoek is lang niet altijd zes maanden na het plegen van het telefoongesprek afgerond. Bovendien kan de relevantie van de telefoongesprekken gelegen zijn in de periode voorafgaand aan het gepleegde feit. De opvatting dat zes maanden voor de telefoongegevens te kort zou zijn, klopt.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Mijn vraag is heel simpel. U noemde een paar data uit dat onderzoek. U zei dat in zoveel van de zoveel gesprekken een telefoontap waarde heeft gehad. Is in dat onderzoek een uitsplitsing gemaakt naar gesprekken van langer dan zes maanden geleden en binnen de termijn van zes maanden?

Minister **Hirsch Ballin**: Ik weet niet of dat op de een of andere manier uit de kruistabellen van het onderzoek is af te leiden. De vraagstelling in het onderzoek betrof de relevantie van de telefoontapgegevens. Ik wijs er overigens op dat uit het oogpunt van bescherming van de persoonlijke levenssfeer de bewaartermijn van 12 maanden van gegevens die er zijn niet het kernpunt van de zorg is en hoort te zijn. Als het gaat om de internet service providers, dan kom ik zo op de bewaartermijn terug in verband met de motie die mevrouw Westerveld overlegt.

Mevrouw **Lagerwerf-Vergunst** (ChristenUnie): Het gegeven dat ik gezegd heb dat in mijn ervaring die tapgegevens in bepaalde onderzoeken er weinig toe deden, beperkte zich tot de onderzoeken waar de richtlijn betrekking op heeft, namelijk de terreuronderzoeken en de onderzoeken naar misdrijven in georganiseerd verband. Bij die specifieke onderzoeken, waar de richtlijn betrekking op heeft, is het mijn ervaring dat er uit soms maandenlange taps werkelijk niets relevants naar boven kwam.

Minister **Hirsch Ballin**: Dat zou dan aanleiding zijn om na te gaan wat wij kunnen doen om dat soort onderzoeken nog beter uit te voeren. In artikel 126n wordt gesproken over heterdaad, de misdrijven bedoeld in artikel 67, lid 1, en het misdrijf omschreven in artikel 138a van het Wetboek van Strafrecht. Dat is dus een bredere categorie dan waarover mevrouw Lagerwerf net sprak.

Ik kom op de punten die aan de orde zijn gesteld door de heer Engels. Ik dank hem voor zijn waarderende woorden. Hij verbond daaraan de opmerking dat die ontoereikend waren om zijn fractie tot steun voor het wetsvoorstel te brengen. Dat is een heel wellevende manier om te zeggen dat mijn antwoord inclusief de buitengewoon belangrijke stap die ik daarin heb gezet ten aanzien van de internet service providers geen effect heeft gehad op zijn standpuntbepaling. Ik heb dat goed gehoord.

In reactie op de woorden van de heer Franken over de richtlijn het volgende. In Brussel wordt onderkend in de voorbereidingen van de evaluatie dat er reden is om verder na te denken over de toepassing van geheel dezelfde regels op de internetcommunicatie naast de

telefoon- en GSM-communicatie. Ik herken dat punt en dat is voor mij ook aanleiding geweest om toe te zeggen, naar aanleiding van zijn tweede motie, dat wij de overwegingen die naar voren zijn gekomen in de discussie in Nederland onder de aandacht zullen brengen bij de Europese Commissie in verband met de evaluatie van de richtlijn.

De heer **Franken** (CDA): Een van de vragen die ik gisteren heb gesteld – er waren er meer maar u bent daar wat snel langs gelopen – is waarom Nederland niet het onderscheid heeft gemaakt dat nu door de Europese Commissie duidelijk naar voren wordt gebracht: telefonie en internetgegevens. Het betreft heel verschillende technologieën die in een heel verschillend stadium zijn. Bij de telefonie is een bewaarplicht redelijk gemakkelijk uit te voeren. Voor al die nieuwigheid ligt dat echter heel anders. Nederland heeft gekozen voor één wet waarin beide grootheden zijn samengevoegd in tegenstelling tot verschillende andere landen. Ik ben daar al verscheidene keren over begonnen, maar ik heb nooit een antwoord gekregen op de vraag waarom de regering daar nu voor heeft gekozen. Daardoor zijn wij immers in moeilijkheden gekomen.

Minister **Hirsch Ballin**: De discussie heeft zich toegepitst op de bewaartermijn. Dat is ook de ruimte die in de richtlijn zit. Als eenmaal gegevens zijn opgeslagen op een verantwoorde manier, is op zichzelf de duur van het bewaren niet buitengewoon lastig. Opslagcapaciteit – wie weet dat beter dan de heer Franken – is de laatste jaren steeds goedkoper geworden, dus is het kostenaspect een minder belangrijk punt geworden. Dat neemt niet weg dat de vraag is of voor het soort telecommunicatie dat hier speelt dezelfde regels moeten worden gehanteerd. Op dat punt biedt de richtlijn geen ruimte. De Commissie is bezig met het voorbereiden van een evaluatie. Daarin zal ik de gezichtspunten die de heer Franken noemde graag onder de aandacht brengen.

Intussen heeft de Europese Commissie echter wel op 26 mei jongstleden, dus anderhalve maand geleden, een inbreukprocedure in gang gezet bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, met als simpele, maar ook volstrekt eenduidige, constatering dat Nederland niet heeft voldaan aan zijn verplichting tot implementatie van deze richtlijn.

Ik kom nu op het betoog van mevrouw Westerveld, waar twee elementen in zaten. Ik zal proberen op beide adequaat te reageren. Het eerste punt betreft de implementatie van EG-richtlijnen. Een punt is de inrichting van ons wetgevingsproces. De Eerste Kamer heeft altijd het volste recht en de volste vrijheid om wetsvoorstellen te verwerpen die door de regering zijn voorgesteld en door de Tweede Kamer zijn aanvaard. Zij heeft er gelijk in dat wanneer die wetsvoorstellen zich bewegen binnen de context van een richtlijn, het verschil maakt of dat een richtlijn is die een een-op-eenimplementatie vergt of een richtlijn die een bepaalde beoordeling laat. Als het een richtlijn is die een een-op-eenimplementatie vergt, dus waarin alles eigenlijk is vastgelegd, kan er niet veel discussie meer zijn over de manier waarop er wordt geïmplementeerd.

Wanneer het een richtlijn betreft die een bepaalde beoordeling laat, zoals deze, kan de discussie redelijkerwijze ook niet meer gaan over de implementatie. Je kunt uiteraard, wellicht op legitieme gronden, betreuren dat

Hirsch Ballin

de richtlijn zo tot stand is gekomen. Daarvoor gelden echter de Europese besluitvormingsprocedures, ook van het Europees Parlement, en de versterkte rol van de nationale parlementen volgens het Verdrag van Lissabon. Dan is er dus een verplichting tot implementeren, maar kan er een legitiem verschil van inzicht zijn over de vraag hoe die implementatie moet plaatsvinden. Dat is de situatie waarvoor wij ons nu geplaatst zien. Ik zal deze kwestie graag bezien in het kader van de bredere discussie over hetgeen wij nog kunnen verbeteren aan de implementatie. Als het Verdrag van Lissabon in werking treedt, waar nu een redelijke kans op is, zullen wij opnieuw voor de vraag komen te staan hoe wij de verhouding zien tot het nationale parlement bij de implementatie van regelgeving. Ik zal daarbij de vragen van mevrouw Westerveld graag betrekken, in samenspraak met de betrokken leden van het kabinet.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Misschien is het dan sowieso goed om te bezien hoe wij al betrokken kunnen worden bij het besluitvormingsproces. Dat voorkomt immers dit soort problemen. Zegt de minister niet eigenlijk ook dat wij normaal al de mogelijkheid hebben om tegen te stemmen als wij het niet eens zijn met wetgeving? In dit geval is dat misschien lastig, maar als er sprake is van beleidskeuzes kunnen wij nu tegenstemmen. Dat is dan meteen een signaal voor de Tweede Kamer en regering dat wij willen dat die implementatiewet er anders uit komt te zien.

Minister **Hirsch Ballin**: Ja, dat is waar. Maar de implementatietermijn is verstreken en het Koninkrijk der Nederlanden is inmiddels in gebreke gesteld door de Europese Commissie.

Binnen de gegeven kaders heb ik mijzelf de vraag gesteld of er rekening kan worden gehouden met wat mevrouw Westerveld in haar motie tot uitdrukking heeft willen brengen. Laat ik vooropstellen dat ik de verdediging van het wetsvoorstel op mij heb genomen zoals het is geamendeerd door de Tweede Kamer. Dat is mijn rol en mijn verantwoordelijkheid hier namens de regering. Uiteraard heb ik ook nog verder nagedacht, ook gaande dit debat, over wat denkbaar is. Wellicht kan dit ook een rol spelen in de overwegingen. Ik begrijp dat de Kamer daar nog behoefte aan heeft na mijn antwoord in tweede termijn en de stemming over het wetsvoorstel.

Ik neem op mij om het initiatief te nemen voor een wetsvoorstel. Ik wil daarbij wel rekening houden met alle staatsorganen, inclusief mijn collega's in de ministerraad en de Raad van State. In dat wetsvoorstel zal ten aanzien van de internetgegevens gebruik worden gemaakt van de ruimte die in de richtlijn zit om de bewaartermijn op zes maanden te stellen. Deze termijn wordt overeenkomstig het amendement dat is aangenomen in de Tweede Kamer – ik denk dat het goed is dat dit hier onder ogen wordt gezien, naast alle argumenten die er daar waren voor 18 en 24 maanden en de argumenten die mevrouw Duthler net terecht naar voren bracht – op twaalf maanden gehandhaafd. Dat geeft wat extra ruimte aan de internet service providers binnen het kader van het plan dat ik net heb toegezegd ten aanzien van de implementatie. Ten aanzien van daar waar de behoefte het duidelijkst aanwezig is, zou het de twaalfmaanden-termijn doen ingaan. Wij zouden daarmee niet tot verdere schending komen van onze Europese verplichtingen, maar gebruiken wel de maximale ruimte binnen de

richtlijn ten aanzien van internetcommunicatie en internet service providers door naar de termijn van slechts zes maanden te gaan.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik wil even controleren of ik de toezegging van de minister goed begrijp. Hij zegt dat hij het initiatief wil nemen voor een wetsvoorstel waarin ten aanzien van de internetgegevens de bewaartermijn wordt teruggebracht tot zes maanden. Betekent dit dat het wetsvoorstel dat nu voorligt, wordt gewijzigd als dat aanvaard zou worden? Of stelt de minister voor om dit wetsvoorstel aan te houden totdat het nieuwe wetsvoorstel er is? Hoe moet ik het precies zien?

Minister **Hirsch Ballin**: Wat het betekent, is dat het wetsvoorstel bij aanvaarding – als het wetsvoorstel niet wordt aanvaard, moet er een novelle ingediend worden – in werking kan treden. Ondertussen zal met gezwinde spoed, rekening houdend met de ruimte die intussen wordt gegeven aan de internet service providers om zich er op in te stellen en wetend dat een onmiddellijke toepassing eerst het opstellen van een implementatieplan vereist, een klein wetsvoorstel worden voorbereid dat de termijn differentieert en voor internet op zes maanden stelt en voor overige gegevens, zoals de traditionele telefoongegevens, de termijn op twaalf maanden houdt.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Verbindt de minister daar ook aan, zoals in mijn motie werd gevraagd, dat de inwerkingtreding van dit wetsvoorstel, die bij KB gaat plaatsvinden, voor de internet providers wordt opgeschort totdat dit nieuwe wetsvoorstel aanvaard is?

Minister **Hirsch Ballin**: Materieel betekent dit dat de internet service providers zich niet hoeven te wapenen met opslagcapaciteit die is berekend op een langere termijn dan zes maanden. Ik zei al dat ik het met gezwinde spoed zal doen. Er zit geen splitsingsbevoegdheid in het wetsvoorstel ten aanzien van de verschillende categorieën. Omdat echter tegelijkertijd mijn toezegging van kracht blijft die ik in mijn antwoord in eerste termijn heb gedaan, namelijk die over een implementatieplan voordat er daadwerkelijk iets zal worden verwacht, komt het materieel ongeveer neer op wat mevrouw Westerveld net zei.

De heer **Kox** (SP): Ik prijs de creativiteit van de minister, waarmee hij ook een handreiking aan deze Kamer doet. Ik denk echter dat de methode die hij voorstelt niet helemaal past bij de wijze waarop wij in dit huis met dit soort zaken omgaan. Het zou beter zijn als hij met gezwinde spoed dat kleine wetsvoorstel voorlegt aan de Tweede Kamer en dat wij over de wet beslissen zo gauw hij dat hier neerlegt. Volgens mij doen wij het zo. Het is een beetje raar om een wet aan te nemen waarin een verplichting staat, die wij besluiten, niet toe te passen. Ik denk dat het materieel dan niet veel uitmaakt. Wij houden het voorstel aan totdat u met uw kleine wetsvoorstel door de Tweede Kamer heen bent gekomen en hier bent. Dan stemmen wij over de wet en lijkt mij dat de handreiking die u hebt gedaan in ieder geval voor mijn fractie reden is om nog eens na te denken over haar standpunt. Ik denk dat wij de methode waarvoor wij

Hirsch Ballin

kiezen – feitelijk is het een novelle op dit wetsvoorstel – dan ook toepassen.

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. De praktijk in dit huis, waarvan ik het voorrecht heb gehad, ook verscheidene jaren deel uit te maken, is uiteenlopend. Soms wordt het gedaan volgens de manier die de heer Kox zojuist heeft omschreven, soms wordt het gedaan op de manier die ik net aanbeval. Het bezwaar van het volgen van de methode die de voorkeur lijkt te genieten van de heer Kox is dat de periode gedurende welke moet worden geconstateerd dat Nederland niet heeft voldaan aan zijn implementatieverplichting, daardoor verder wordt verlengd. In het vertrouwen dat naar mijn ervaring tussen mij en de heer Kox meestal bestaat, denk ik dat hij mijn toezegging ten aanzien van de novelle wel serieus zal willen noemen, gevoegd ook bij het feit dat mijn toezegging in eerste termijn over internet service providers recht overeind staat en deze tweede belangrijke en mijns inziens ook zeer betekenisvolle stap niets afdoet aan de eerste.

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Betekenisvol is die absoluut, dat geef ik onmiddellijk toe. Het is een punt van overweging, maar daar staat een aantal punten tegenover. Het is niet echt een novelleprocedure, want bij een novelle wordt een wetsvoorstel aangehouden in afwachting van de novelle en wordt er vervolgens in één keer besloten. Nu zouden we volgens uw voorstel het wetsvoorstel toch aannemen en kunt u met gezwinde spoed grote inspanningen verrichten, maar is het risico groot dat wellicht met name de Tweede Kamer in het wetgevingsproces tot een andere conclusie komt en de zaak tegenhoudt, zodat die hier niet meer terecht komt. Die afweging moeten wij ook maken. Daar schuilt dus het politieke risico in dat u met ons tot een goed vergelijk komt en uw best doet en wij ons best doen om na te gaan of wij het eens kunnen worden, terwijl wij het dan niet meer helemaal zelf in de hand hebben. Dat is een complicatie in de afweging of wij dat risico als Eerste Kamer wel kunnen nemen. Wat is de beste methode? Ik volg de aarzelingen van de heer Kox eigenlijk toch wel op dat punt.

Minister **Hirsch Ballin**: Aan beide opties kleven complicaties. Ik heb geprobeerd, de complicaties van de andere benadering duidelijk te maken. Zoals gezegd, is de manier van werken in dit soort situaties verschillend. Er zijn ook verschillende precedënten.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik ben de minister erkentelijk voor het gebaar dat hij maakt, maar ik sluit mij aan bij de aarzeling vanwege het uiteraard onzekere verloop in de Tweede Kamer en de rechtszekerheid van de providers en de staatsrechtelijke kant daarvan. Als wij het wetsvoorstel nu aannemen, nemen wij een wetsvoorstel aan dat tegelijkertijd niet geheel zal worden uitgevoerd, althans, waarvoor onmiddellijk een voorstel tot wijziging wordt ingediend. Dat lijkt mij niet wenselijk en ook niet zuiver. Gelet op de wetgevingskwaliteit, die wij moeten toetsen, lijkt het mij ook niet handig om daar meteen mee in te stemmen. Een ander punt is dat u dit graag wilt omdat u bang bent voor een inbreuk op de procedure, maar een eerste stap is al gezet. Zoals u weet, zijn dat lange procedures. Die nemen soms jaren in beslag. Denkt u niet dat wij dit hoog en breed voordat de

Commissie verdere stappen zal zetten, hebben afgetikt als u dit puntje met gezwinde spoed in de wet wijzigt?

Minister **Hirsch Ballin**: Zo ken ik mevrouw Strik niet. Dit wordt een redenering van: je handelt wel in strijd met je verplichtingen, maar het duurt een tijdje voordat de rechter dat vaststelt. Dat lijkt mij niet de goede benadering.

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Is mijn interpretatie goed dat met de toezegging van de minister in zijn eerste termijn de internet service providers materieel niet verplicht zouden worden tot een langere bewaartermijn dan zes maanden als het onevenredige investeringskosten met zich zou brengen? Materieel lijkt de toezegging van de minister in zijn tweede termijn erg veel op die in zijn eerste termijn, zij het dat de minister met zijn toezegging in tweede termijn de materieelrechtelijke positie van de internet service providers gaat formaliseren. Als dat het geval is, stemt mijn fractie ermee in.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik denk dat het inderdaad volledig tegemoetkomt aan de punten die mevrouw Duthler naar voren heeft gebracht. Er zitten in de relatie tot de internet service providers twee elementen. Het ene is überhaupt het gegevens vastleggen. Dat kunnen zij zo doen dat de privacy afdoende is gewaarborgd. Dit zeg ik meteen naar aanleiding van de opmerking die mevrouw Strik zojuist maakte. Uiteraard gaat het altijd om een afweging van beide belangen. Die belangen mag ik beide tot mijn bijzondere verantwoordelijkheid rekenen in het ambt dat ik vervul, dus zowel dat van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer als dat van het effectief optreden tegen strafbare feiten, tegen misdrijven die onschuldige burgers in hun wezenlijke belangen aantasten. Die afweging vertaalt zich in de twee punten die mevrouw Duthler net helder onderscheidde: het überhaupt gaan registreren en het op zo'n manier doen dat het ook voldoende gewaarborgd is uit het oogpunt van gegevensbescherming en de kwestie van de bewaartermijn. Mijn toezegging in eerste termijn had met name betrekking op de eerste situatie en die in tweede termijn op het tweede aspect van de zaak.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik denk dat dit in zoverre ook een heel belangrijk punt is dat de bewaartermijn nu niet meer afhankelijk wordt gesteld van de uitkomsten van de evaluatie in Brussel, waarvan je ook nog niet weet wanneer die plaatsvindt. De minister zegt dus duidelijk toe dat hij stante pede, zonder enig uitstel, tot dit wijzigingsvoorstel zal overgaan, zodat wij daar dan eigenlijk zekerheid over hebben als de evaluatie plaatsvindt.

Minister **Hirsch Ballin**: Dat lijkt mij een goede berekening, niet alleen van bewaartermijnen, maar ook van de termijnen die zijn voorzien voor de evaluatie. Dat klopt. Ten slotte ga ik in op het democratiebeginsel waarover de heer Koffeman het had. Ik weet niet zeker of dit hem tot andere gedachten brengt, net zo min als ik weet of hij het ook op zich wil laten inwerken, maar voor mij staat onomstotelijk vast dat wij de principes van de democratische rechtsstaat alleen kunnen verdedigen met inachtneming daarvan. Dat is maatgevend voor wat ik ook in Europees en internationaal verband uitdraag als het gaat

Hirsch Ballin

om terrorismebestrijding. U kunt ervan verzekerd zijn dat dit voor mij centraal blijft staan.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Mag ik om enkele minuten schorsing vragen?

De **voorzitter**: Maximaal vijf minuten?

De heer **Kox** (SP): Ja.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: Het is mij gebleken dat er behoefte is aan een derde termijn. Ik stel voor, hiertoe gelegenheid te geven.

Daartoe wordt besloten.

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Mijn fractie heeft gisteravond en vandaag heel goed geluisterd, gelet op de verhoudingen in deze Kamer. De minister heeft gisteravond en daarnet weer verschillende toezeggingen gedaan om met een reparatiewet te komen om een verschil te maken voor de bewaring van internetgegevens voor zes maanden. Mijn fractie kan leven met dit voorstel en zal ermee instemmen.

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik hoop dat ik een weinig verrassende mededeling heb, namelijk dat mijn fractie niet met het voorstel van de minister voor een reparatiewet zal meegaan. Wij vinden dat wij de wet moeten aanhouden. Dan zouden wij met een reparatiewet, met een novelle of met iets anders kunnen instemmen, afwachting wat de evaluatie van de richtlijn oplevert. Maar dan houden wij ook het initiatief en lopen wij niet het risico dat halverwege het proces wellicht dingen gebeuren waarin wij de hand niet hebben. Dat is ook de reden dat ik voorshands mijn motie handhaaf om de behandeling op te schorten en te kijken of er vanuit de evaluatie van de richtlijn nadere gegevens komen en dan een besluit te nemen.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik denk dat het een belangrijke toezegging is die de minister heeft gedaan, dat er nu een differentiatie wordt aangebracht tussen telefonie- en internetcommunicatie. De laatste vraag die ik bij interruptie heb gesteld, ging daar nog over. De minister heeft toen die vraag niet beantwoord zoals ik die stelde, maar hij is nog verder gegaan. Hij heeft het als scheiding in het wetsontwerp willen aanbrengen. Ik denk dat dat een belangrijke stap is. Wij zullen het voorstel van de minister volgen, daarbij ook wel concluderend dat de eerste motie die wij hebben ingediend om het kwaad aan de wortel te gaan aanpakken in Brussel, zal doorgaan en dat het aanhouden van de investeringen voor de korte termijn – dus in zekere zin het bevriezen van de situatie van nu voor de internet service providers – ook zijn beslag zal krijgen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Dit was een spannend debat wat mijn fractie betreft, maar toch een beetje teleurstellend ten aanzien van de uitkomst. Mijn fractie zal de moties van de heer Franken steunen. Wij steunen de motie en het betoog van de heer Engels en wij gaan ervan uit dat zijn motie in stemming zal worden gebracht voordat er over het wetsvoorstel zal worden gestemd, anders is het een beetje zinloos. Mijn fractie wil onze motie aanhouden. Wij gaan ervan uit dat daarover wordt gestemd als er over het wetsvoorstel is gestemd, want wij vinden dat de toezeggingen die de minister in de hitte van dit debat heeft gedaan in alle rust moeten worden bekeken en dat wij niet nu al dit wetsvoorstel moeten aannemen. Wij zijn ook wat minder benauwd dan de minister kennelijk is over het feit dat wij al zo veel te laat zijn. Zeker als wij kijken naar dit heel afgewogen en serieuze debat in deze Kamer denken wij dat wij met een goed verhaal kunnen aangeven waarom wij de richtlijn op dit moment nog niet hebben geïmplementeerd. Die uitkomst willen wij afwachten. Wij vinden dat ook een zeer belangrijk signaal.

Niettemin dank ik de minister voor zijn bereidheid om mee te denken en ons tegemoet te komen, maar dat is voor ons helaas niet genoeg. Wij zullen het wetsvoorstel dan ook niet steunen.

De **voorzitter**: De motie-Westerveld c.s. (31145, letter K) is tot nader order van de agenda afgevoerd.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ook ik dank de minister voor de bereidheid om te bewegen richting de zorgen die deze Kamer heeft. Hij heeft echt constructief meegedacht over het bereiken van een oplossing. Wij moeten even afwachten of dat gelukt is. Mijn fractie vindt het uiteindelijk toch onbevredigend om met een reparatiewet te moeten instemmen, omdat dat zou betekenen dat wij nu al op voorhand met de wet moeten instemmen die wij geen goede implementatie vinden van een richtlijn die wij ook niet goed vinden, maar waarmee wij toch ook een stap verder gaan dan de richtlijn ons verplicht.

Zijn gebaar om voor internet providers een halfjaar terug te gaan, blijft onzeker, omdat wij niet weten of de Tweede Kamer daarin meegaat maar ook, als zij daarin meegaat, of dit inderdaad gaat lukken voor 1 januari 2010. Dat betekent heel veel onduidelijkheid voor de samenleving en voor de telecombedrijven die zich toch op een bepaald moment moeten gaan instellen op die implementatie. Ik vind dat niet zuiver. Ik vind dat het dan beter is om middels een novelle eerst te zorgen voor een wet waarvan voor iedereen duidelijk is hoe die moet worden uitgevoerd. Daarom houd ik ook vast aan mijn verzoek om een novelle in te dienen op beide gebieden, want voor ons blijft nu eenmaal staan dat de wet niet effectief is, dat nut en noodzaak niet vaststaan en dat de proportionaliteit mist bij deze richtlijn en bij deze implementatie.

Wij zullen ook voor de moties van de heer Franken stemmen die oproepen om bij de evaluatie ook deze punten naar voren te brengen.

Mevrouw **Lagerwerf-Vergunst** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik wil opnieuw aansluiten bij het spreekwoord dat ik heb gebruikt over de wandeling van één of twee mijlen. Ik had tijdens het debat het idee dat de minister niet met ons die wandeling maakte. Aan het eind van het debat kan ik constateren dat dat wel zo is. Dat betekent dat ik blij ben met de toezegging die de minister heeft gedaan, die in materieel opzicht tegemoetkomt aan de bezwaren die wij hadden. Formeel zal ik dus nu ook niet meer van het pad af gaan door de minister te verlaten. Dat betekent dat wij steun zullen verlenen aan het voorstel en aan de toezegging die hij heeft gedaan.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Gisteren merkte ik op dat ik hoopte dat ik toch nog iemand zou horen zeggen: "en toch beweegt het". Het verrassende is dat de beweging nu van achter de regeringstafel komt. Ik dank de minister voor zijn toezegging. Ik heb ook geen enkele reden om niet op zijn inzet te vertrouwen. Tegelijkertijd ben ik inmiddels lang genoeg lid van deze Kamer om te weten dat de weg waarlangs wij dat zouden moeten doen anders is, dat de minister met zijn voorstel komt en dat wij vervolgens over het wetsvoorstel stemmen. Dat blijft ook de positie van mijn fractie, maar ik vind dat wij een wezenlijke stap vooruit hebben gezet doordat de minister op een aantal punten toezeggingen heeft gedaan. Ik wil dat alleen graag in een pakket zien en dan stemmen over dit wetsvoorstel.

Als het wetsvoorstel voortijdig voor stemming wordt aangeboden, als de motie van collega Engels niet wordt aangenomen, moeten wij op dit moment tegen de wet stemmen. Maar ik hoop dat er voldoende wijsheid in dit huis is om iedereen die ruimte te geven. Ik denk dat wij ons niet moeten laten imponeren door het idee dat Brussel nu in een keer in de zomer met enorme sancties tegen ons zal komen. Ik weet dat de minister dat eigenlijk ook wel weet. Dus mijn fractie is voor alle moties die zijn voorgelegd, inclusief die van collega Franken omdat die er vooral op inzetten om de slechte richtlijn van tafel te krijgen en aangepast te krijgen. Stemming op dit moment is te vroeg en daarom zal mijn fractie als het tot een stemming komt op dit moment tegen de wet moeten stemmen.

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Het is plezierig dat de minister aangeeft dat er meer ruimte zit in aanpassing van de wet in de goede zin dan het zich in eerste instantie liet aanzien. Het is wel erg jammer dat bij de twee wegen die de minister aangeeft, de ene waarbij je je verantwoordelijkheid als Eerste kamer uit handen moet geven en moet afwachten wat de resultaten zijn en de andere waarin je de zeggenschap aan jezelf houdt, de meerderheid van dit huis lijkt te kiezen voor het uit handen geven van de eigen verantwoordelijkheid. Wij zullen de ingediende moties steunen die tot doel hebben om het wetsvoorstel te verbeteren of meer tijd te nemen. Mocht dat alles niets opleveren, dan zullen wij tegen dit wetsvoorstel stemmen.

De **voorzitter**: Ik geef mevrouw Westerveld nogmaals het woord.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Ik hecht eraan om een kleine correctie te doen. In derde termijn heb ik kennelijk gezegd dat ik mijn motie aanhoud. Ik wilde echter zeggen dat mijn motie pas in stemming moet komen nadat er over het wetsvoorstel is gestemd.

De **voorzitter**: Dat is iets anders. Waarvan akte. De heer Engels heeft ook nogmaals kort het woord gevraagd. Hij wil namelijk iets zeggen over zijn motie.

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik heb het signaal gekregen dat het dienstig zou zijn als ik, gelet op de ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden, nog iets aan het dictum van mijn motie verander.

De **voorzitter**: De motie-Engels c.s. (31145, letter J) is in die zin gewijzigd dat zij thans luidt:

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de aan het wetsvoorstel bewaarplicht telecommunicatiegegevens ten grondslag liggende Richtlijn 2006/24/EG vóór september 2010 zal zijn geëvalueerd;

overwegende voorts dat het niet ondenkbaar is dat deze evaluatie een nieuw licht werpt op de inhoud van de Richtlijn en van het wetsvoorstel;

besluit voornoemd wetsvoorstel aan te houden totdat de uitkomsten van de hiervoor bedoelde evaluatie bekend zijn gemaakt, dan wel een aan de minister aangekondigd aanvullend wetsvoorstel deze Kamer zal hebben bereikt,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze gewijzigde motie krijgt letter M (31145).

Wij zijn toegekomen aan de derde termijn van de minister.

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Ik kan in derde termijn heel kort zijn, na alles wat er is gezegd. Ik dank de heren Engels, Kox en Koffeman en mevrouw Strik voor de wellevende manier waarop zij hebben gezegd dat ik hen niet geheel heb kunnen overtuigen. Ik zal in derde termijn geen poging meer doen om dat nog te veranderen. Daaruit vloeit eigenlijk mijn oordeel voort over de motie die door de heer Engels is voorgesteld.

Ik dank mevrouw Duthler, de heer Franken en mevrouw Lagerwerf voor datgene wat zij hebben gezegd over de uitkomsten van dit debat dat wij gisteravond en vanochtend intens in drie termijnen hebben gevoerd.

Hirsch Ballin

De **voorzitter**: Ik dank de minister voor zijn reactie in derde termijn.

Mevrouw **Duthler** (VVD): Ik zou graag van de minister vernemen wat hij van de ingediende moties vindt.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb geleerd dat het volledig omhelzen van moties allerlei gevaren met zich brengt. Op de dicta in de moties van de heer Franken heb ik gereageerd. Ik heb ook aangegeven hoe ik die moties zal uitvoeren. Ik zie geen aanleiding voor de motie van mevrouw Westerveld en ik ontraad de Kamer om de motie-Engels aan te nemen.

De **voorzitter**: En wat is het oordeel van de minister over de motie-Strik?

Minister **Hirsch Ballin**: Ik ontraad de Kamer eveneens om die motie aan te nemen.

De beraadslaging wordt gesloten.

□

De **voorzitter**: Ik constateer dat er stemming gewenst wordt over dit wetsvoorstel. Ik stel dan ook voor om, zoals eerder bepaald, aan het eind van de vergadering van vandaag te stemmen over de moties en het wetsvoorstel.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik schors nu de vergadering een halfuur voor de lunch. Over vijf minuten begint het College van Senioren. Ik deel ook mee dat alle commissie-vergaderingen navenant, dus met dezelfde uitloop als de plenaire vergadering, verschuiven. Die zijn immers afgestemd op de woordvoerderschappen tijdens de plenaire vergadering.

De vergadering wordt van 13.10 uur tot 13.50 uur geschorst.

De **voorzitter**: Aangezien voor het voornemen tot verlenging van verdragen, het voornemen tot opzegging van verdragen, het sluiten van verlengingsverdragen, de verschillende verdragen, overeenkomsten en protocollen die ter stilzwijgende goedkeuring zijn voorgelegd, de verschillende besluiten, wijziging van besluiten en protocollen, en de algemene maatregelen van bestuur die zijn voorgehangen, de termijn is verstreken, stel ik vast dat wat deze Kamer betreft aan uitdrukkelijke goedkeuring van deze voornemens geen behoefte bestaat.

Deze voornemens zijn gedrukt onder de nummers 24493 (R1557), letter T; 24493 (R1557), letter U; 31068, letter C; 31562, letter D; 31861, letter A; 31921, letter A; 31923, letter A; 31932, letter A; 31937 (R1880), letter A; 31942, letter A; 31943, letter A; 31946, letter A; 31947, letter A; 31960, letter A; 31969 (R1881), letter A; 31970 (R1882), letter A; 31971, letter A; 31972, letter A.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Leerplichtwet 1969, de Wet educatie en beroepsonderwijs, de Wet op de expertisecentra, de Wet verzelfstandiging Informatiseringsbank en de Wet op het voortgezet onderwijs in verband met onder meer het vereenvoudigen van de procedure voor verzuimmelding (31829);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet publieke gezondheid tot incorporatie van de Regeling Mexicaanse griep (31978);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de in de Wet op het financieel toezicht en enige andere wetten opgenomen regels met betrekking tot de uitoefening van de bevoegdheid tot het opleggen van een bestuurlijke boete (Wet wijziging boetestelsel financiële wetgeving) (31458);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet personenvervoer 2000 in verband met de structurele regeling van de overgang van werknemers bij de overgang van een concessie voor openbaar vervoer alsmede van de Spoorwegwet in verband met de begrenzing van stamlijnen (31569);**
- **het wetsvoorstel Herindeling van de gemeenten Horst aan de Maas, Meerlo-Wanssum, Sevenum en Venray (31815);**
- **het wetsvoorstel Samenvoeging van de gemeenten Reiderland, Scheemda en Winschoten (31816);**
- **het wetsvoorstel Samenvoeging van de gemeenten Helden, Kessel, Maasbree en Meijel (31817);**
- **het wetsvoorstel Samenvoeging van de gemeenten Arcen en Velden en Venlo (31818);**
- **het wetsvoorstel Samenvoeging van de gemeenten Moordrecht, Nieuwerkerk aan den IJssel en Zevenhuizen-Moerkapelle (31819);**
- **het wetsvoorstel Goedkeuring van de op 16 juni 2008 te Luxemburg totstandgekomen Stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en Bosnië en Herzegovina, anderzijds, met Bijlagen en Protocollen (Trb. 2008, 163) (31826);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet luchtvaart ter implementatie van Verordening (EG) nr. 1794/2006 tot vaststelling van een gemeenschappelijk heffingenstelsel voor luchtvaartnavigatiediensten (PbEU L 341) (31856).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van de SP wordt conform artikel 12 van het Reglement van Orde aantekening verleend dat zij geacht willen worden, zich niet met de wetsvoorstellen 31815, 31817 en 31818 te hebben kunnen verenigen.